

3568. 1934. márc. 14. vegyes, egyh. Ki

3651. 1934. jún. 1. titulus, egyh. Ki

3753. 1934. sept. 14. történeli, egyh. Ki

Debrecen Hajdu.

1912. nov. 26.

dq. hitv. ev.

átirat: 1935 jún. 22

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
 JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

ÉRK: 1934 DECE 12.

350 szám. Előírat: _____

1934 - 1935 Utóírat: 1075/1934-35.

Biztatott kiadatok:

Melcsapó
 Dr. Bacso Jenő
 és

Dr. Koston Géza

ny. s. tanár úrnak,
 Debrecen, 1934. december hó 12-én.

Arany
 e. i. d. s. a. n.

Előjegyzés. (L. 170 lapos.)
 Deb. 1934. XII. 20. Martiny

Végleges helyreállítás. Régebben.
 1935. VI. 10. K. K.

DOKTORI ÉRTEKEZÉS A VÁLTOJOG TANÁBOL.

CÍME:

A V Á L T O - E R Ő H A T A L O N .

IRTA:

N e u b a u e r P á l .
jogszigorló.

A 2682

I R O D A L O M.

Dr. A p á t h y I s t v á n : Anyagi és alaki váltó jog.

Budapest. 1884. II. kiad.

Dr. B e d ő M ó r. : A magyar váltó jog zsebkönyve. IV.

kiadás Budapest. 1926.

H. B i e r e r : Wechsellehre. Wien und Pest 1870.

Dr. B o z ó k y G é z a : Magyar váltó jog. I. II. köt.

1926.

A r t u r C u r t i : England Privat und Handelsrecht.

II. kötet. Berlin. 1927.

Dr. C a r l E i n e r t : Das Wechselrecht nach dem

Bedürfniss des Wechselgeschäfts in 19.-ten

Jahrhundert. Leipzig 1839.

A l e x a n d e r E l s t e r : Hsere Gewalt. Hand-

wörterbuch der Rechtswissenschaft. III.

kötet. Berlin und Leipzig. 1928.

F o g a r a s i J á n o s : Magyar kereskedelmi és vál-

tó jog. Buda 1841.

II.

- Dr. G a l l i a B é l a : A váltótörvények. Budapest.
1914.
- K a r l v. G a r e i s + E r v i n R i e s l e r :
Wechselordnung nebst Wechselsteuergesetz.
München. 1926.
- G o l d s c h m i d t : Das internationale Wechselrecht
und das französische Wechselmoratorium.
ZfHR. XVII. évf. 1872. 294. sk. 11. és
XVIII. évf. 1873. 625. sk. 11.
- Dr. H a n t o s E l e m é r : Magyar váltójog Budapest.
1914.
- H e r m a n n - O t a v s k y : Die höhere Gewalt im
Wechselrechte nach dem Gesetze von 30. no-
vember 1912. Wien. 1912.
- Dr. E r n s t J a k o b i : Grundriss des Wechsel und
Scheckrechts Leipzig. 1926.
- Dr. K u n c z Ö d ö n : A magyar kereskedelmi és vál-
tójog vázolata. Budapest. 1929. II. kiad.

III.

Dr. K u n c z Ö d ö n : Törvényjavaslat a váltóról.

Kereskedelmi jog. XI. évf. 5. sz.

Dr. A. L a n g e n : Der deutsche Entwurf einer Wechselordnung. ZfHR. LXXVI, kbt. 1915. Stuttgart 1-64. 11.

Ch. L y o n - C a e n + L R e n a u l t : Manuel de droit commercial. XIV. kiad. Paris. 1924.

Dr. M e y e r F é l i x : A hágai váltókonferenciáról
Előadás a Magyar Jogászegylet 1911. évi március hó 4.-én tartott teljes ülésén.
Magyar Jogászegyleti Értekezések . Uj folyam. IV. kbt. 29. füzet. 1912. márc.

Dr. F. M i t t e r m a i e r : Das portugiesische Handelsgesetzbuch vom Jahre 1888. ZfHR. XXXVI. évf.kbt. Stuttgart. 1889. 487-539.1

Dr. R u d o l f M ü l l e r - E r z b a c h : Deutsche Handelsrecht. II. Teil. Tübingen 1924

IV.

Dr. N a g y F e r e n c: A magyar váltójog kézikönyve. VI. kiad. 1910.

Dr. N a g y F e r e n c: A Nemzetközi váltójogi egyezmény és az ennek alapján alkotott új magyar váltótörvény magyarázata. Budapest. 1914.

Dr. O t t ó O e r t z e n: Der Wechselregress. ZfHR. LXXXV köt. 1914. Stuttgart. 88-135. 11.

P a p p e n h e i m: Die Uniformierung des Wechselrechts auf der Grundlage der Allgemeinen Deutsche Wechselordnung. ZfHR. XVIII. köt. Stuttgart. 1882. 509-551. 11.

Dr. P e t h ő T i b o r: A váltó. Budapest. 1927.

Dr. O s k a r P i s k ó: Lehrbuch des österreichischen Handelsrechtes. Wien. 1923.

Dr. P l ó s z S á n d o r: A magyar váltójog kézikönyve. Budapest. 1895. III. kiad.

P o l a c s e k , K a r l : Die neue skandinavischen
Wechselgesetz vom 7. maj. 1880. ZfHR.
Stuttgart 1881. XXVI. évf.

Dr. A.R. von R a n d a : Das künftige deutsche Gesetz
über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen.
ZfHR. LXIV. köt. Stuttgart. 1909. 433-444.

Dr- v. S a l p i u s : Ueber die Anwendung ausländi-
schen Rechtes auf den Wechselgrosse.
ZfHR. XIX. évf. Erlangen. 1874. 1-66 ll.

Dr. S c h n e i d e r : : Über den vis major und das
Haftungsprinzip der römischen Obligation-
ensrechte ZfHR. XLIV. köt. Stuttgart
1896 75-130. ll és 341-387.ll.

Dr. S i c h e r m a n n B e r n á t : A hágai váltó-
konferenciáról. /1. Meyer hasonló című
előadása./

Dr. S i c h e r m a n n B e r n á t : A váltójogszabá-
lyok egységesítéséről. Kereskedelmi Jog.
V. évf. 22. szám.

VI.

Dr; S p e i s e r : Verhandlungen und Beschlüsse des
Antwerpener Kongresses für internationales
Handelsrecht 1885. betreffend des Wechsel-
recht. TfHR. XXII. k. Stuttgart. 1886.
118-132. 11.

Dr. S p e i s e r : Verhandlungen und Beschlüsse des
Brüsseler Kongresses für internationales
Handelsrecht 1888. betreffend das Wechsel-
recht ZfHR. XXXVI. k3t. Stuttgart 1889.
163-172.

Dr. T a t i c s P é t e r - Dr. S á n d o r A l a -
d á r : Összefoglaló döntvényk3nyv. I. k3t
Budapest 1910.

E. T h a l l e r - J. P e r c e r o w : Traité élémen-
taire de droit commercial à l'exclusion
du droit maritime. VII. kiad. Pris 1925.

Dr. C. W i e l a n d : Der Entwurf eines Weltwechsel-
recht und die Budapester Régeln von Sep-
tember 1908. ZfPR. LXVI. k3t. Stuttgart
1920. 1-21. 11.

VII.

- Dr. C. W i e l a n d : Die gegenwärtigen Aussichten eines Weltwechselrechts ZfHR. LXXXVIII. k3t. 1926. Stuttgart 156-172. 11.
- Dr. C. W i e l a n d : Die Genfer Wechsel - und Scheckrechtsabkommen /1930/31. / und die Wechselmoratorien. ZfHR. XCIX. k3t. 190. sk. 11. 1933.
- Dr. C. W i e l a n d : Die Haager Wechselkonferenz von juni-juli 1910 und der Vorentwurf eines einheitlichen Wechselrechts. ZfHR. LXVIII. .k3t. Stuttgart 1910. 345-404. 11.
- Dr. C. W i e l a n d : Das internationale Wechselübereinkommen vom 23 juli 1912. und sein Geltungsbereich. ZfHR. LXXIV. k3t. 1913. Stuttgart 1-92. 11.
- Dr. C. W i e l a n d : Kritika Hermann-Otavsky müveiröl. ZfHR. LXXV. k3t. 543 old. 1914.
- Dr. M o r i t z Z a l m a n : : Kommentar zur Moratoriumsverordnung. Wien. 1914.

VIII.

G r i l l féle döntvénytár 1905. Kereskedelmi Jog.

G r i l l féle Döntvénytár 1906. Váltó, csőd és szabadalmi jog.

G r i l l féle Uj Döntvénytár XXIII. köt. Budapest. 1931.

Die H a n d e l s g e s e t z e des Erdballs. Band VII. Süd Europa. I.

Igazságügyi JavaslatoK Tára. XIV. évf. 5. sz. Budapest 1914. V. 30.

Leipzigiger Zeitschrift für Deutsches Recht

N e m z e t k ö z i t á r g y a l á s i
a n y a g :

Conférence de la Haye pour l'unification du droit
relatif à la lettre de change etc. 1910.
Actes et Documents .

Deuxieme conférence de la Haye pour l'unification du
droit en matière de lettre de change, de

IX.

billet à ordre et de chèque. 1912. Actes
et Documents.

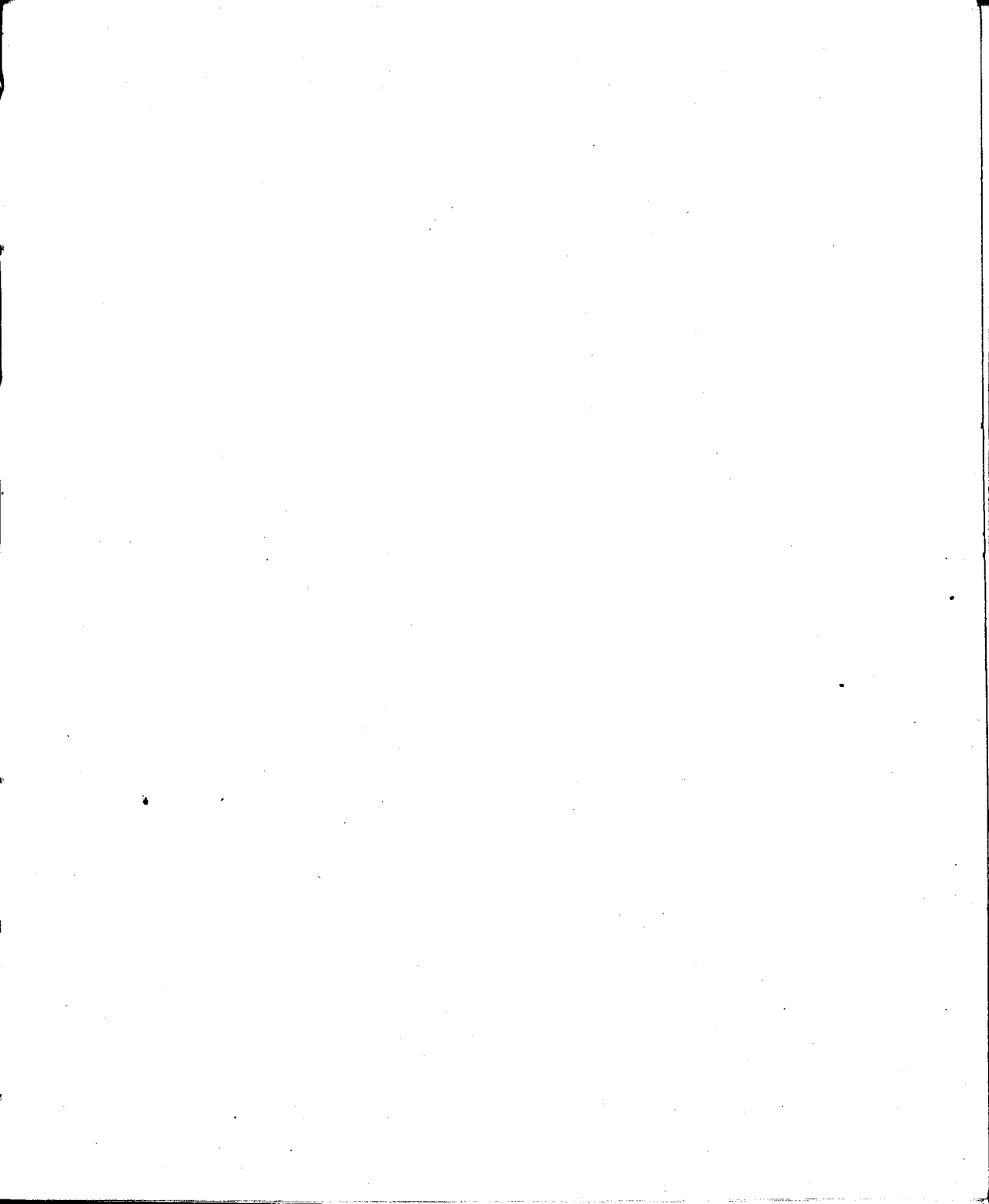
Documents préparatoires, projets élaborés par les ex-
perts de la Société des Nation. Genève.
1929.

Comptes reundus de la conférence internationale pour l'
unification du droit en matière de lettres
de change, billets à ordre et chèques. Ge-
nève. 1930.

Röviditések: ZfHR.: Zeitschrift für das Gesamte Han-
delsrecht und Konkursrecht.

K.J.: Kereskedelmi Jog. / folyóirat./

B e v e z e t é s.

Amidőn értekezésem tárgyául az erőhatalomnak a váltóból eredő jogokra és kötelezettségekre való hatásának vizsgálatát választottam, kettős cél lebegett szemem előtt. Elméletileg - csekély erőm szerint - váltójogi irodalmunk ama hézagát iparkodtam kitölteni, amelyet egy e tárgyú összefoglaló munka hiánya jelent. Gyakorlatilag a jelenlegi váltótörvény alapján vázlatos képét igyekeztem adni az érvényben álló szabályozásnak.

A célnak megfelelően munkám két részre oszlik: általános és különösré. Az általános rész, amelyet elméleti résznek is nevezhetnék, az e körben felmerülő alapvető kérdésekkel foglalkozik. Ennek keretében az erőhatalom kifogásának történeti fejlődésével foglalkozom s megkísérlem a váltójogi erőhatalom fogalmának megvilágítását. Ugyancsak itt

tárgyalom a moratorium kérését is.

A különös rész, amely a gyakorlati részt jelenti, a váltójognak az 1876:XVII tc. által előírt pályáját végig kísérve próbálom az erőhatalom hatását annak egyes állomásaira nézve megállapítani.

Míg az általános részben elméleti talajon mozgok, a különös részben már a magyar jog alapján állok, s a külföldi, valamint nemzetközi szabályozást csak annyiban veszem figyelembe, amennyiben azt az elérendő cél, vagy a magyar joggal való belső összefüggés szükségessé teszik.

Végezetül pedig néhány szót szólok még az erőhatalom váltójogi hatásának nemzetközi szabályozásáról, különösen annak jövő irányait tekintve.

Ha munkám a kitűzött célok érdekében csak lehelletnyi eredményt jelentene, fáradozásom nem volt hiába való

Debrecen 1934 szeptember

Neubauer Pál.

Á l t a l á n o s r é s z .

I. Az erőhatalom váltójogi hatása és annak szabályozása általában.

1 §. Az erőhatalomnak, mint kifogásnak elismerése a váltójogban.

Az erőhatalom / vis major/ fogalma a régi és új kötelmi jogban egyes jogintézményeknél mint a fokozott, az egyéni vétkességet figyelembe nem vevő felelősségi kötelezettség felső határa jelentkezik. Jelenti azt a határt, amelyen túl felelősségről és kártérítésről már nem lehet beszélni.

Jelenti azt az okot, amelynek bekövetkeztével a cselekvésre kötelezett, de a körülmények alakulása miatt a kötelezettségnek meg nem felelő egyén szabadul mulasztásának káros következményei alól.

A vis major eme mentesítő hatálya a rómaiaknál a praetori jog idejére, Labeo korára

nyulik vissza. A kötelmi jog ezóta ismeri el ezt a gondosság legvégső határjelzőjének.

A váltójog a kötelmi jogból alakult ki.^{1/} A pénzváltói ügylet lebonyolítására, nemzetközi fizetések közvetítésére alkalmas eszközü alakitották ki a középkor olasz pénzváltói / camposores/ a váltó ösét. Ez még nem értékpapir, hanem közjegyzői formában kiállított okirat, amely az alapjául szolgáló ügylettől nem független, s azért kezdetben bizonyára át sem ruházható.

Az a folyamat azonban, amely a pénzváltók által kiállított s át nem ruházható okiratból átruházható értékpapírt alakított, természetesen nagy mértékben előmozdította annak az alapügylettől való függetlenségét is. Mikor pedig az 1847.-es német váltójoggal a mai értelemben vett

^{1/}A váltó és váltójog történelmi kialakulását lásd részletesen Kuncz i.m. II. köt. 269 - 282 ll.

váltó, mint a kereskedők papirpénze kialakult, kivált az ezt szabályozó váltójog is a kötelmi jogból.

A kötelmi jog méltányossága helyébe a váltószigor / rigor cambialis / lépett és ez adott jellemző színezetet az egész váltójognak. A váltószigor pedig azt jelenti, hogy az egész váltóforgalom szigorúan megszabott alakiságok szerint bonyolódik le, s az ezektől való bármilyen eltérés esetén a hibásan cselekvőt, vagy nem cselekvőt joghátrány, esetleg jogvesztés éri. Ezt megköveteli a váltóforgalom gyorsasága és biztonsága.

A jogfejlődésnek ezen a fokán azután vitássá vált az, ami a váltójognak a kötelmi joggal való benső és szoros kapcsolata idején még kézenfekvő és magától értetődő volt: az erőhatalom mentesítő hatása. Egyes tudósok ennek fenntartása mellett, mások ellene voltak.

Montesquieu például azt mondja:

" En admettant la force majeure, la lettre de change finirait par perdre ses caractères qui sont la célérité et la certitude du paiement à l' époque convenue."

Bauer pedig úgy nyilatkozik; hogy
" eme intézmény szigorú formalizmusát praetori
lágyszivűséggel nem szabad bonae fidei negotiummá
alakítani."

Einert, a mai váltójak nagy részének mintaképet alkotó német váltójak egyik alkotója azt mondja: Ha elfogadjuk, hogy a gondos családapát nem érheti jogvesztés, csak a hanyagot, ezzel nem ismerjük el sem a baleset, sem a szerencsétlenség létezését./2./ Szerinte a vis majornak lehet mentesítő hatálya a perjogban, ahol ellen-

2./ Wenn es übrigens wahr wäre, dass einen sorgsam Hausvater nie ein Verlust treffen kann, dem auch der nachlässige unterworfen ist, so gäbe es überhaupt kein casum, kein Unglück in der Welt./Einert i.m. 396. 1./

kező esetben az ellenfél jogosulatlan előnyhöz jutna. A helyt nem álló mulasztási ítélet olyan visszasság, amely ellen helye van az in integrum restitutionnak. A váltójogban azonban a vis major mentesítő hatályának elismerése nem ilyen jellegű lenne. Itt az okozott kárnak a váltóbirtokos válláról az elfogadók és a forgatók vállára hengerítését jelentené. Hogy a vis major miatt óvatolni nem tudó váltóbirtokos viszkereseti jogát el ne veszítse, nem lehet a kibocsátó és a forgatók kötelezettségét az eredeti lejáraton túl önkényesen meghosszabbítani./3/

A kivételt nem ismerő váltószigor állhat a váltóadó érdekeiben, mert a lejáratkor készen álló fizetési összeget nem kell gyümölcsöszetlenül hevertetni. Állhat a viszkereseti adósoknak is érdekeiben, ha az eredeti lejáratkor még fizetőképés és fizetésre kész elfogadó eme tulajdonságát a lejárat utáni fizetés követelésekor már elvesz-

/3./ Einert: i.m. 395 l.

tette, s emiatt a váltót nekik kell beváltaniok. Kétségtelen azonban, hogy nem áll érdekében a váltóhitelezőnek, aki a vis major mentesítő hatásának el nem ismerése esetén összes váltóból eredő jogait előzői ellen elveszti, jóllehet nemcsak, hogy nem vétkesen mulasztott, hanem még a legnagyobb igyekezete mellett sem tudta a szükséges váltócselvényeket elvégezni. Érdeksérelmének orvoslására csupán a gazdagodási kereset áll rendelkezésére az elfogadó ellen./4./ Ez azonban nem elegendő védelem, s a törvényhozó nem nyugodhat bele egy ily megoldásba, amely a szemben álló feleket a lehetőség szerint nem egyenlően támogatja. Keresni kell tehát a helyesebb megoldást.

Feltétlenül helyesebb megoldás - pedig az, amelyet a francia jog próbált megvalósítani. Ugyanis itt is javasolták a vis major mentesítő hatásának kizárását. /5./ Ez azonban ellen-

/4./ Hasonlóképen Hermann Otavszky:i.m.48.sk.11.

/5./ A javaslat: Tout cas fortuit, qui aurait em-

kezéssel találkozott és ennek eredményeképpen a Code de Commerce hallgat a kérdésről, annak mikénti eldöntését a bíróságok lelkiismeretére bízva. /6./

Azonban ez sem végleges megoldás, a a jósága a bíróságok jóságán fordul meg.

A harmadik nagy jogvidék: az angol-amerikai ma is a ruganyos szokásjog útján kifejlődött váltójoggal rendelkezik. Itt az alakiságok, s a váltószigor sokkal kevésbé vannak kifejlődve. Következés képen egy pillanatra sem vitás ott a vis majornak, mint mentesítő oknak elismerése. Ezt az eredményt az is elősegítette, hogy az angol jog nem ismeri a gazdagodási keresetet,

pêché ou retardé le protêt, est à la charge du porteur. Hermann Otavszky: i.m. 51 l.j.

/6./ Lyon- Caen: "qu'afin de ne pas ouvrir la port aux abus en liant la conscience des tribunaux par une règle trop précise, il ne serait pas inséré, dans le C. de C. , de disposition sur l'exception de la force majeure." /Hermann -Otavszky i.m. 50. l. j. /

*) Az első rész (amit a kő. bek. 127. §-án
nem), a második jogi.

Idők folyamán azonban s a körülmények alakulása következtében az eddig mereven elutasító álláspontra helyezkedő német jog is kezdett engedni. A tudósok most már csak azt nem tudták, hogy milyen hatályt tulajdonítsanak a vis majornak a váltójogban. Az általános magánjog alapelvei szerint döntsek-e el a kérdést /7/, vagy a váltójog most kialakulóban levő elemeit vegyék alapul a kérdés szabályozásánál.

Hogy valamikép dönteni kell és a vis majort, mint kifogást el kell ismerni, amellet és az ellen is vannak érvek: Mellette szólanak:

1./ A hanyag váltóbirtokost nem lehet úgy kezelni, mint azt, akire nézve lehetetlen, hogy az előírásnak megfeleljen.

2./ *Impossibilia* ^{non} nulla obligatio.

/7/ Igy Bierer / Wechsellehre 81. 1./

Ellene: Casum sentit dominus / dominus negotii./

A dominus pedig a váltóbirtokos./8/.

Az ellenérvet azonban leszerelhetjük azzal, hogy ez csak a szabály első fele. A teljes szabály: Casum sentit dominus, sed non vim majorem. Ezzel már csak a pártoló érvek állanak fenn és ezek érvényesülnek is több kevesebb mértékben minden mai váltójogban. Ezeknek a váltószigor enyhítését célzó szabályoknak eredete a legújabb korban abban a francia tételben található fel, amely szerint a kibocsátó óvás nélkül is felelős marad a visszkeresővel szemben, ha az elfogadónak fedezetet nem adott. Itt nyilvánvaló a vis major felmentő hatálya. A bizonyítási teher azonban a váltóbirtokost terheli. /9/

/8/.l.Einert:i.m. 394 l. Einert ehhez még hozzáteszi, hogy e szabályok csak akkor találtnak, ha a lehetetlen cselekvés a másíknak érdekében áll. Ez pedig szerinte - a már ismertetett okoknál fogva - a váltónál nem áll. /9/.l.Einert: i.m. 393 sk. 11.

Kifejlődött azonban a francia jogban a vis majornak a halasztó hatálya is a későbbi idők folyamán. Ez akkor fordul elő, ha a vis major, valamely váltócsелеkmény teljesítését akadályozza. Ilyenkor a kérdéses váltócsелеkményt az akadály megszűnése után pótolni kell. Ez a kivételes szabály azonban a törvényben sehoh sem foglaltatik. A jog főelveiből következik. /10/

A váltójog ilyenféntén fejlődése következtében többé nem maradhat fenn kétség az irányban, hogy a vis major előtt a félelmetes váltószigornak is engedni kell.

/10./ Lyon-Caen: i.m. 603 old.:.... il y a des cas exceptionels dans lesquels le porteur n'a pas à faire dresser un protêt faute de paiement. Cela se présente:.... 2 lorsqu'un événement de force majeure empêche le porteur de la faire dresser. Il suffit alors que le porteur fasse dresser le protêt, dès que l'obstacle a disparu. Cette exception n'est pas indiquée dans la loi: elle doit être admise en vertu des principes généraux du droit.

2 §. Az erőhatalom váltójogi hatásának szabályozása
a külföldi váltótörvényekben.

Mikor a német váltójogot megalkot-
 ták a lipcsei váltótanácskozmányon felmerült az az
 indítvány, hogy a vis major váltójogi hatását
 is szabályozni kell a törvényben. A tanácskozmány
 elismerte az indítvány helyénvalóságát, s hogy en-
 nek ellenére a Wechselordnung hallgat a kérdésről,
 annak oka a vis major fogalom ingadozó s határozat-
 lan voltában rejlik. A német bíróságok azonban in
 integrum restitutiot adtak a vis major által történt
 jogvesztés esetén a vétlen váltóbirtokosnak. Te-
 hát a német jogra is állott ekkor az, amit Lyon-
 Caena francia jogra vonatkozólag mond. /1. előbb /

Megfordult azonban a helyzet a né-
 met francia háboru és az ennek kapcsán 1870. au-
 gusztus 13.-án elrendelt francia moratorium követ-
 keztében. Ezt a németek semmiképen sem akarták jo-

gosnak elismerni és arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a váltóból eredő jogok megtartására egyedül a megszabott váltócelemeknél kellő időben való elvégzése alkalmas. /1/. /Lásd a berlini Oberhandelsgericht vonatkozó ítéletét./

Ezután azt mondhatjuk, hogy a német jogban a vis major általában befolyástalan. A váltóhitelezőnek, vagy adósnak esetleges és rövid ideig tartó akadályoztatásának esetén bekövetkező méltánytalanságok elhárítására szolgál az óvási háttáridő intézménye. Rendkívüli események idején pedig külön adósi és hitelezői érdekvédő törvények nyújtanak segítséget./2/ moratorium/.

Korántsem kell azonban azt gondolni, hogy ez a felfogás általános volt, s egyhangú elfogadásra talált. A Zeitschrift für Handelsrecht 1871 -

/1/ 1. Nagy Ferenc: i.m. 328 old. 22 j.

/2/ 1. Plósz: A magyar Váltójog 202 old. 9.j.

es évfolyama megemlékszik egy szász tervezetről, amely eltiltotta külföldi és az előírt váltócselekményeket elkészve végző váltóbirtokosnak az erőhatalomra való hivatkozást./3/ A tervezetnek e szakaszát a tárgyalásnál elvetették. Nyilván voltak tehát olyanok, akik a vis major mentesítő hatálya mellett foglaltak állást, s mint a példa mutatja nem is kis számban.

Az is látszik az elutasított szász tervezetből, hogy különbséget tettek belföldi és külföldi váltók között és az előbbiekre nézve elismerték a vis major hatását.

Sok időnek kellett azonban eltelni, míg a hágai váltókonferencián 1910.-ben épen a

/3/ A szász tervezet 66 §.-a: Die Berufung auf Ver-spätigung der Präsentation durch höhere Gewalt wird selbst bei Wechseln, die vom Auslande kommen, nicht beachtet. ZfHR 1871 663 l.

német kiküldött volt az, aki a vis major korlátlanul halasztó hatályát javasolta a váltócselekményekre nézve.

Az 1880 május 7.-i skandináv váltótörvény 91 §.-a már azt mondja, hogy mindenki megtartja váltóból eredő jogait, ha a vis major megszűnése után a szükséges váltócselekményeket elvégzi, feltéve, hogy ennek elévülés utját nem állja ^{4/}.

Ez tehát a halasztó hatályt ismeri el, míg az 1885.-ös spanyol kereskedelmi törvény 483 §.-a a mentesítő hatály mellett van.

A német jog nagy ellenlábasa a francia jog. Hogy ez milyen álláspontot foglal el a vis major váltójogi hatását tekintve, azt már ismerttettem. Az alapvető elvek azonban a Code de commerce-ben csak annyiban jutnak kifejezésre, hogy ennek az az elfogadás és fizetés végett való bemutatásra elő-

/4/ 1. Polacsek: Die neue skandinavische Wechselgesetze. ZfHR. 1881 54. oldal..

irt határidőket megállapító 160 szakasza dispozi-
 tiv jellegű. Ugyan ez a szakasz még azt is kimond-
 ja, hogy tengeri háboru esetén - ellenkező megállá-
 podás híján - a tengeren tuli vidékre ezek a ha-
 táridők megduplázandók. /5/.

Mint Lyon- Caen kifejezi : a francia
 jogban a váltóbirtokost csak szerződéses gondosság
 terheli / ezt fejezi ki a C. de c. 160. cikkének
 dispoziitiv jellege/. Nem vesztheti el jogait, ha a
 kellő időben erőhatalom gátolta s a megfelelő cselek-
 ményt az erőhatalom megszűnte után azonnal pótolja. /6/

A portugál kereskedelmi törvény 327§-
 a szintén a vis major figyelembe vétele mellett szól.

/5/C.de c. Act. 160: Le porteur d'une lettre de
 change ... doit en exiger le payement ou accepta-
 tion dans les trois. /4,6, 12./ mois de sa date, sous
 peine de per-dre son recours sur les endosseurs et
même sur le tireur, si celui-ci a fait provision. /1bek/
 5.bek: Les délais ci-dessus seront doubles en temps
 de gerre maritime pour les pays d'outre-mer. Ide tar-
 tozik még a 162 és 163 act. is. /6/1.Kuncz:i.m.II.
 kbt. 438 old. 26. j. /7/1.Die Handelsgesetze Des
 Erdballes VII. kbt. 111. old. j.

A román kereskedelmi törvény 334 §-a csak akkor írja a váltóbirtokos terhére a vis major hatását, ha 3 az akadály megszűnte után nem végzi a szükséges váltócsелеkményeket.

Hollandiában a vis majornak a váltójogokra akkor van befolyása, ha következőben a fizetés végetti bemutatásra küldött váltó lejárat után érkezik. Ebben az esetben a váltót megérkezését követő napon kell bemutatni, ha például a váltóbirtokos és intézvényezett egyazon helyen laknak. Különben a megérkezést követő 8 napon belül. /8/

A francia váltójogot követő belga, san-domingói, egyiptomi, görög, haiti, luxemburgi, monacoi, török, braziliai, uruguay-i, hondurasi, argentiniai, mexicói váltójogok szintén ismerik a C.de c. 160 cikkének 5 bekezdésében foglalt intézkedést tengeri háboru esetére. Ennek indoka a vis major valószínű bekövetkezése. /9/

/8/ I. konf. Doc. 325 sk.11. /9/ 1. Bozóky:i.m. II. k. 27§ B/ 2.a./ 9.j. 482. old. Kuncz:i.m.II.k.438. old.26.j.

A régi olasz Kereskedelmi törvény viszont azt mondotta ki, hogy a váltóbirtokos semmiféle jogcselekménye sem pótolhatja az óvást úgy, hogy a váltóigény megtartására szükséges jogügyletek teljesítését bizonyítsa. Ez más szóval a vismajornak, mint mentesítő oknak kizárást^í jelenti. Ma már az olasz jog is más állásponton van.

A szokásjogon felépülő és ép ezért hajlékonyabb, az egyéni körülményeket jobban figyelembe vevő angol-amerikai váltójog teljesen elűt a kontinensi és az ezek nyomán más földrészeken kialakult váltójogoktól. Az angol jog szerint nem állnak be a mulasztás káros következményei, ha az akarat^ílyt olyan körülmény alkotja, amely a váltóbirtokos akaratától független és nem vezethető vissza az^í vétkességére, hanyagságára, vagy elnézésére. Ilyenkor azonban az elmulasztott váltócselekményt, amint lehet pótolni kell. /10/.

3 §. Az erőhatalom hatása hazai váltó jogunkban.

A magyar váltó jog ép úgy, mint a magánjog többi része szokásjogi úton fejlődött ki. Ekkor sokkal több önállóságot és nemzeti sajátosságot is tüntetett fel, mint az írott törvényalkotás korában.

Még jórészt az igy kialakult váltó jog formába öntése az 1840:XV. tc., amely azonban már elhagyja a régi jog törvényben nehezen szabályozható sajátosságait, úgy hogy ezek tovább is szokásjogi tételek maradtak. Mint ilyenek azonban még egy ideig irányították bíróságainkat.

Az 1840:XV tc. azt mondja: "Ha az óvás kivételével késedelem történt ... a késedelmesnek minden előzőire váltójogi viszkeresete teljesen elenyészett, sőt a forgatók ellen még közjogi keresete sincsen."

Ez a szabályozás látszólag a kimé-

letlen váltószigor formába öntése. Hogy azonban valójában nem ezt célozza, hanem különleges esetekben helyt enged az előírások alól való kivételnek, az kitűnik a törvényhelyhez fűzött magyarázatból: " Itt csak késedelmesről és így arról van szó, a ki saját hibájánál fogva mulasztotta el a teendőket , tehát nem az ugynevezett felsőbb erőről /vis major/ amely a kötelesség teljesítését lehetetlenné tevé , milyenek a terhes betegség, halál, háboru, természeti események st." / Fogarasi: Magyar kereskedési és váltójog 127 §, 167 sk. 11./

Ezek szerint az 1840:XV tc. nemhogy kivételt nem ismerő szigorúságu lett volna, hanem enyhébb volt az 1876:XXVII tc.-et enyhítő 1912:LXIV tc.-nél is , mert az ugynevezett személyi vis major is figyelembe vette.

Mikor a kiegyezés után a kereskedelmi körök óhajára elkészült az Apáthy féle Tervezet s az ennek alapján átdolgozott törvényjavaslat,

ezek ebben a kérdésben a német Wechsel-Ordnung megoldását fogadták el, még pedig az akkori német magyarázat értelmében. Ez a magyarázat pedig az 1870-1871.-es német francia háboru eseményeinek ellenhatása képen a lehető legszigorubb, legkiméletlenebb volt. Természetes tehát, hogy a Tervezet 76. cikke és a javaslat 74. §.-a kifejezetten úgy rendelkezik: "Az óvási kötelességet "vétlen baleset", vagy erőhatalom meg nem szüntetheti." /1/.

A javaslat ebben a formában nem lett törvényé. Ennél több történt vele. A képviselőházi tárgyalás folyamán külsőleg - belsőleg a német Wechselordnunghoz simult, s az erőhatalomról semmifél irányban sem emlékezett meg. Ha pedig a törvény német szellemben született meg, nem lehetett más szellemű magyarázata sem. Ezzel 1876.-tól / helyesebben 1877 január 1.-től / kezdve a magyar váltójog szakit az egyes esetekben méltányosságot és in

integrum restitutiot engedő régi irányzattal, amelyet az előírásokhoz való merev ragaszkodás váltott fel.

Az alakiságokhoz való ragaszkodás sok esetben közérdek, a váltónál különös képen az. Azonban bizonyos esetekben közérdek lehet az ezektől való eltérés is, ha a kényszerítő körülmények úgy kívánják.

Hogy ez mennyire így van, azt ékesen mutatja a szegedi árviz és az ennek folytán hozott 1879:V. tc. alapján kiadott 8268/1879 I.M. sz. rendelet, amely a már jogukat veszített váltóhitelezőket előbbi jogállapotukba visszahelyezte./2/

Ezzel a magyar jog, ha csak egy szorosan meghatározott esetre is, de eltért a kívételt nem ismerő váltószigor ujonnan elfogadott elvétől. Hogy ez az eltérés véglegesen és általános érvénnyel csak 1912.-ben történt meg, annak okát

/2/ Részletesebben lásd: Sichermann:Előadás 36-37 oldalakon.

az 1914.-ben benyújtott váltótörvényjavaslat 53 cikkéhez fűzött indokolásban a következőképen világítja meg a kormányzat: A magyar váltójog álláspontja minden szigorúsága és méltánytalansága mellett következetes és egyuttal határozott jogi helyzetet teremtett, míg az erőhatalomnak a határidők elmulasztása esetében való figyelembe vétele kisebb - nagyobb bizonytalanságot alkalmas felidézni. És főleg a váltójog természetével elvi ellentétben álló eme bizonytalanságnak elkerülése volt leglényegesebb oka annak, hogy váltótörvényünk a váltójogi cselekményekkel szemben nem tulajdonított az erőhatalomnak befolyást. A kereskedelmi forgalom érdeke és a méltányosság követelménye azonban mind erősebb és erősebb mértékben kívánták az erőhatalomnak a váltójog területén is figyelembe vételét" /3/ Ennek a kívánságnak a kielégítése az 1912:LXIV tc. és az

/3/ Min.ind. az Egys. Szab. 53 cikkéhez. Igazságügyi javaslatok Tára XIV. évf. 5. sz. 508. old.

1914.-ben benyújtott javaslat 53 cikke.

A 1912:LXIV tc. nagy jelentősége abban rejlik, hogy ez egy fontos váltójogi kérdésnek új eldöntése és egyszersmind gyakorlati próbája a Hágában elfogadott egys. váltótörvény 53 cikkének/4. Az 1912:LXIV. tc. az erőhatalom váltójogi hatását következőképen szabályozza:

"1§. Ha a váltó bemutatása, vagy az óvás felvétele a megszabott határidőkben elháríthatatlan akadályba ütközik / erőhatalom esete/ ezek a határidők meghosszabbíthatnak.

A váltóbirtokos köteles az ^{bt} közvetlenül megelőző forgatót az erőhatalom esetéről haladéktalanul értesíteni és ezt az értesítést kelettel és aláírással ellátva a váltóra, vagy a váltó tulajdonosára feljegyezni, egyebekben az 1876:XXVII tc. 45, 46 és 47 §.-ának rendelkezései nyernek alkalmazást

/4/ Ugyan így Hermann-Otavszky: i.m. Előszó.

Az erőtalom megszűnte után a váltóbirtokos köteles a váltót elfogadás, vagy fizetés végett haladéktalanul bemutatni és az óvást ha helye van felvétetni.

Ha az erőhatalom a lejáratától számitott 30 napon túl tart, a viszkereset érvényesíthető anélkül, hogy akár a bemutatásra, akár az óvás felvételére szükség volna.

A látra, vagy lát után bizonyos időre szóló váltók tekintetében a 30 napi határidő attól a naptól kezdődik, amely napon, -még ha ez a nap a bemutatási határidő (határidő) eltelte előtt van is, - a váltóbirtokos az őt közvetlenül megelőző forgatót az erőhatalom esetéről értesítette.

Nem tekinthetők erőhatalom eseteinek azok az események, amelyek merőben a váltóbirtokos személyét, vagy annak a személyét érik, akit a váltóbirtokos a váltó bemutatásával, vagy az óvás felvételével megbizott.¹¹

Ez a ma élő magyar jog álláspontja, amely szerint különbséget kell tenni egyfelől az általános jellegű és merőben személyes , másfelől a 30 napnál rövidebb és ennél hosszabb ideig tartó vis major okozta akadályoztatás között. A merőben személyes akadályoztatás nem jön tekintetbe semmi vonatkozásban. Az általános jellegű és 30 napnál rövidebb tartamu vis majornak halasztó, a 30 napnál hosszabb vis majornak felmentő hatálya van a váltócselekmények tekintetében./5/.

Mindenfajta vis majorról kifejezetten nyilatkozik a törvény, csak épen a moratoriumról nem. ¹ tekintve azonban azt, hogy ez a törvény nem más, mint a hágai Egys. Szabályzat 53 cikkének szószerinti átvétele , nem lehet kétséges, hogy a moratorium kérdésében ugyanolyan állásponton van mint a nevezett 53 cikk. Azaz a moratorium figye-

/5/ Részletesebben később.

lembe vétele felőli döntést , - bár nem kifejezetten - a bíróságok hatáskörébe utalja.

Nem helyes tehát egyes tekintélyes tudósok /6/ részéről hangoztatott amaz álláspont, hogy ez a váltójogi novella nem egyezik az 53. cikkel, mert a moratoriumot is felőleli, míg az utóbbi azt nem teszi. A váltójogi novella, azaz a ma élő magyar jog egyezik az 53. cikkel.

Tul meggy azonban ezen az 1914 évi szentesítést nem nyert új váltótörvény 53§-a , amely a moratoriumok tekintetében kifejezett rendelkezést tartalmaz. Hogy ennek felvételére szükség volt, az is a mellett bizonyít, hogy az 1912:LXIV tc. nem foglal magában rendelkezést a moratoriumra vonatkozólag, akár a Hágában elfogadott 53 cikk /7/

/6/ Wieland kritikája Hermann-Otavszky i.m.-ről a ZfHR.-ben. /7/. Itt kell felhívnom a figyelmet arra a később tárgyalt tényre , hogy megkülönböztettünk kül és belföldön elrendelt moratoriumot. Ez utóbbi a belföldi forgalomra nézve, minden további nélkül, mint factum principis, vis major. A külföldi moratorium azonban belföldre nézve nem factum principis , tehát nem vis major. Ezért szükséges erre vonatkozólag a

4 §. A nemzetközi váltókonferenciák határozmányai
az erőhatalom váltójogi hatását illetőleg.

Az 1912:LXIV.tc. , amely hazai jogunkban a vis major váltójogi hatását szabályozza, nem az önálló magyar jogfejlődés eredménye. Készen kaptuk az 1912-es II. hágai váltókonferenciától , mint az ott kidolgozott Egységes Szabályzat 53. cikkét. Ennek megfelelően teljes súlyában megérteni és értékelni is úgy tudjuk, ha fejlődésének útját rövidesen végigpillantjuk.

Az első váltójogi konferencia , amely a váltójog nemzetközi egyesítését tűzte zászlajára 1876.-ban ült össze Brémában. Az utolsó ez ideig 1930

szabályozás, amit megtesz az 1914-es javaslat, de nem tesz meg Wieland megállapításával ellentétben a novella, amint nem teszi meg a hágai 53 cikk sem. Mert az iránt egy pillanatig sem lehet kétség, hogy a hágai tárgyalások és Wieland megállapításai a külföldi vis major körül forognak, tekintve, hogy a belföldi vis major jogi természete pillanatig sem vitás.

ban Genfben. 1876 év 1930 között sok konferencia és tanácskozmány foglalkozott az egységes váltójog megalkotásának kérdésével és mindegyiken felmerült a vis major szabályozásának gondolata is. /1/.

Ezek a nemzetközi kongressusok kezdetben mind elismerték az erőhatalom jogvesztés alól mentesítő hatályát, - de a kérdést közelebbről nem szabályozták. A brémai szabályok/Bréma 1876, Antwerpen 1877, Fränkfurt a.Main. 1878 / huszadika, az Institut de droit international 1885.-i tervezetének 20. cikke a budapesti szabályok 20. cikke.

Ezeknek az úgynevezett "magán" konferenciáknak/ mert nem állami, illetőleg kormánykéviselők vettek rajtuk részt/ végső határozata így foglalható össze: Az erőhatalom okozta zavar az elvégzendő váltócselkményekre előirt időt meghosszabbítja fennállásának egész idejére , de ez a

/1/ 1. Nagy F:i.m. 329 old, 22.j.

meghosszabbítás semmi esetre sem terjedhet egy rövid a törvényben meghatározandó időtartamon túl./2/.

Ez a szabály teljesen felemás./3/.

Vagy várni kell a váltócselkmények elvégzésével, az akadály megszűnéséig s ekkor a várakozási időt előre a törvény nem határozhatja meg. Vagy a törvény határozza meg a várakozási idő tartamát, de ebben az esetben viszont nem lényeges az akadály időtartama akkor, ha ez az előirt rövid időn belül szűnik meg. Ennek a szabályozásnak a lényege körülbelül megegyezik a hágai tanácskozások eredményével, de szövegezésében annak csak hibáit tünteti fel.

/2/ A brémai szabályok 20. tétele: Die Protestfrist verlängert sich im Falle höherer Gewalt für die Dauer der Unterbrechungsursache, überschreitet aber keines falls eine kurze, durch das / Wechsel/ Gesetz zu bestimmende Frist /Pappenheim: Die Uniformierung des Wechselrecht. ZfHR/1882 540 old.

/3/ Hasonlóképen Sichermann / a váltójogszabályok egységesítéséről, Kereskedelmi Jog V. évf. 22 szám. 471 lap.

Az állami kormányok az 1885.-ös antverpeni kongressuson fogtak hozzá az egységes váltójog kidolgozásához. Az itt kidolgozott szabályzat pontosan rendezi a határidőket s ezeknek csak a vis major által történt elmulasztása esetén mentesít a jogvesztés következménye alól. /4/

Az 1888.-i brüsszeli kongressus határozmányai ^{porított} /nem találkoznak a vis majorra vonatkozó szabállyal. Ennek oka az, hogy nem tudtak megegyezésre jutni kielégítő megoldás tekintetében. A már ismerttetett merev német álláspontot már senki sem védte. Azt a spanyol javaslatot, amely szerint valamely akadály csak akkor erőhatalom, ha a kormány annak nyilvánítja, mint szintén túl szigorú elvetették. Ezek

/4/ Antverpeni szabályzat 49 Act.: Sauf le cas de force majeure, après l'expiration de délais prescrits le porteur de la lettre de change est déchu de tous ses droits contre les endosseurs. /ZfHR.130.1.

/5/ 1. Speiser: Die Brüsseler Kongress 1888 ZfHR. 1889 170 l.

helyébe azonban más elfogadásra méltót nem ajánlottak./5/

Igy állott a kérdés szabályozása, amikor a holland kormány vette kezébe az ügyet és az 1910-es konferencia előtt elküldötte az egyes államoknak a kérdőíveket. A 29. kérdés vonatkozik a vis májorra./6/.

Az 1910-es konferencián elért eredmények összegezése a Lyon- Caen- Simons féle jelentés . Ez a jelentés megállapítja, hogy a vis major okozta váltójogi nehézségek kiküszöbölésére alkalmas a prolongatio és prorogatio, egyszóval a moratorium. Ennek híján azonban a bíróságokra kell bízni a vis major fennállásának és időtartamának megállapítását. Elismeri a jelentés, hogy a vis ma-

/5/ Speiser: Die Brüsseler Kongress 1888 ZfHR 170 1.
 /6/ 29.a.: La loi doit-elle régler la forme des protêts y compris, le jour/ force majeure/ le lieu ou ils doivent être dressé /I.konf. Actes 19./

jornak semmi befolyást tulajdonítani tulságosan szigoru rendszer /7/. Ezért ajánlja a kérdés eldöntését a bíróságok belátására bizni.

Az említett jelentés azonban bármilyen becses , mégsem jelenti a konferencia egyhan-
gu véleményét a vis major kérdésében sem. Ezt látjuk,
ha az egyes kormányoknak a szétküldött kérdőivekre
adott válaszait átvizsgáljuk. /8/. Valamint átvizs-
gáljuk az egyes sectiok tárgyalásairól szóló jegyző-
könyveket. Aziránt azonban nem merült fel kétség,
hogy valamilyen formában el kell ismerni a vis ma-
jor hatását a váltójogi határidőkre és a váltóbeli
jogokra.

A megoldás tekintetében a delegátu-
sok két csoportra oszlottak /9/. Az egyik csoport

-
- /7/.le dernier systeme est une rigueur excessive I.
konf, Actes 92 sk. 11.
/8/ Paraguay kívánja a vis major kifejezett szabályozá-
sát/ I. konf. Doc. 341 l. /Lásd még Oroszország vála-
szát / I. konf.Doc. 383 l./ Szerbiát / I. konf.Doc.
368 l./ Sveicét / I. konf. Doc. 405 l./Törökországot
/I.konf. Doc 426 l./
/9/. Hermann-Otavszky:i.m. 3. sk. 11.

osztrák vezetés alatt a közvetlen viszkeresetért
harcolt, ami azt jelenti, hogy az erőhatalom pótol-
ja a szükséges váltócelekményt. A másik csoport,
 amelyet legnagyobb erővel a németek képviseltek a
 vis majornak a váltócelekményekre nézve csak ha-
 lasztó hatályt tulajdonítottak. Ezek szerint az elő-
 irt váltócelekmények elvégzése a váltóból eredő
 jogok gyakorlása szempontjából feltétlen szükséges.
 Ha tehát a vis major a váltócelekmény elvégzését
 akadályozza, ki kell várni az akadályoztatás megszüné-
 sét, de a váltócelekményeket mindenképen teljesíte-
 ni kell. Azokat semmi sem pótolhatja./10/

Az I. sectio az osztrák javaslat
 mellé állott, kivéve a norvégeket, akik közvetítő
 megoldást ajánlottak. /11./

A II. sectio nem tud dönteni a né-
 met és osztrák felfogás között, amelyet itt az ola-
 szok képviselnek /12/.

/10/ A két irány bővebb kifejtését lásd a köv.§.-ban.

/11/ Lásd I. konf. Act. 206 old.

/12/ Lásd I. konf. Act. 230 sk. 11.

A III. IV. és V sectio nem foglal a kérdésben állást. Mégis az V. sectioban a belgák javasolják, hogy a személyes vis major hatásának szabályozása a nemzeti törvényhozásnak engedjék át. /13/

A konferencia tárgyalásának kezdetén úgy látszott, hogy a német és osztrák álláspont között közeledés nem jöhet létre s így a konferencia a kérdésben eredménytelen lesz. A kimerítő tanácskozások azonban a németeket engedelményekre birták és ennek a kiegyezésnek az eredménye a Központi Bizottság által alkotott szabályzat 72. /14/ és a konferencia teljes ülése által elfogadott előtervezet /Avant-Projet / 67 cikke /15/.

Ez a 67. cikk már ismeri a vis majornak a magyar váltójogi novella ismertetésénél a

/13/ Lásd I. konf. Actes 271. old.

/14/ I. konf. Actes 111. old.

/15/ I. konf. Actes 159 old.

adott osztályozást s az ott előirt határidőket. Szükségesnek tartja azonban, hogy az akadályozó erőhatalom azon a helyen forogjon fenn, ahol az elmaradt cselekményt teljesíteni kellett volna.

Az Előtervezetre a konferencián képviselt államok megadták észrevételeiket. A németek a viszkereseti kötelezetteknek meg akarták adni a jogot, hogy a vis major miatt megrekedt és nem óvatolt váltót még az akadály megszűnése előtt visszaválthassák / 16/. Az angolok újra nagy határozottsággal leszögezték álláspontjukat az Előtervezettel szemben és saját joguk kipróbált jóságára hivatkoztak. /17/. Az oroszok a vis major időtartamának megállapíthatósága tekintetében aggályoskodtak /II. konf. Doc.2171./

/16/ En cas de force majeure, tout obligé pourra demander au porteur la remise de la lettre de change comme s'il était exposé au recours. /II. konf. Doc.46. sk.11/--. /17/. L'opinion et l'expérience commerciales appuient fortement les règles anglaises plus larges dans leur portée. / II. konf. Doc. 186. 1./

A görögök viszont a személyes vis major figyelembe vételét óhajtották. / II. konf. Doc. kül. 3n 2. 1/

Jobban a részletekbe megy a magyar igazságügyi kormány felelete, amelyhez egy Ellentervezet csatlakozik. Ennek 74. cikke vág e tárgykörbe. Ez leszögezi az Előtervezet 67 cikkével szemben, hogy a vis major bármely váltócselekményre kihatással lehet. /18/

Az 1912.-ben tartott II. hágai konferencia , amennyire lehetett figyelembe iparkodott

/18/. A magyar Contre-Projet 74. cikkének ide vágó része: Ha egy váltócselekmény / bemutatás, óvás, értesítés/ nem teljesíthető, az e cselekményre megszbott idő utolsó napjáig az előirt helyen, mert itt a teljesítést a vis major akadályozza, eme akadály időtartama nem értetik bele a fentemlitett időközbe és a váltóbirtokos köteles, mihelyt az akadály megszűnt e cselekmény pótolni.

Mégis, ha a vis major okozta akadály a váltó keltétől számított 30 napon túl is tart, a váltóbirtokos nem köteles a cselekmények teljesítésére, amelyeknek megvalósítására az időközben jogosítva, vagy kötelezve lett volna és azonkép gyakorolhatja váltóból eredő jogait, mintha az előirt helyen és időben teljesítette volna e cselekményeket. / II. konf. Doc. 117 sk. 11. /

venni az észrevételeket, azonban féltő gonddal óvakodott a nagy nehezen létrejött egyezség megbolygatásától.

Ezért a most létrejött 53. cikk az Avant-Projet 67 cikkétől csak annyiban különbözik hogy elejti a vis major helyhezköttöttségét s a figyelembe vehető vis major körét a személy vis major felvételével bőviti. Most már csupán a a merőben személyes / purement/ vis major marad számításon kívül.

A világháboru a váltójog egységére törekvő mozgalmat 15 évre megakasztotta. Csak 1927 ben merült fel újra a kérdés a Chambre de Commerce Internacionále stokholmi kongresszusán. Az itt kidologozott szabályzat 53 eikke: Midőn a váltóból eredő jogok gyakorlására és megőrzésére szükséges váltóeselekmény nem teljesithető egy idegenben kiadott törvényes rendelkezés , vagy erőhatalom következtében az előirt határidőn belül , e jogok a ha-

táridő be nem tartása által nem érintetnek, ha a cselekmény legkésőbb az akadály megszűnte után 1 hónapon belül véghezvitetik. /19/.

Ennek a szabályozásnak, amely minden tekintetben sikerültnek mondható, különösen nagy előnyei: a./ Egy alapelvre épül, a vis major halasztó hatályára. b./ Félreérhetetlenül ugyan olyan következményekkel ruházza fel a moratoriumot, mint az erőhatalom egyéb eseteit. c./ Elegendő időt enged az akadály megszűnte után a cselekmény pótlására.

A Nemzetközi kereskedelmi kamara eme kezdeményezése ösztönzőleg hatott a Nemzetek Szövetségének Tanácsára, amely a váltó és csekkjog nemzetközi egyesítése érdekében egy jogi albizottságot hívott össze. Ez az ugynevezett szakértői bizottság 1928-ban egy javaslatot dolgozott ki, amely nem egyéb, mint a II. hágai konferencia által elfogadott Egységes Szabályzatnak a viszonyokhoz mért módosítása. Ez a szakértői javaslat azzal, az indokolással, hogy a há-

gai szabályozás nagyon komplikált és ellentétben áll az országok többségének érvényben álló rendszerrel, a hágai kompromissumot elveti /20/ és teljesen a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara indítványa szerint szabályozza a kérdést.

E szakértői javaslatra Magyarország megjegyezte, hogy nem helyes megváltoztatni a hágai szöveget. A hágai egyezmény 53 cikke, s az ezt magában foglaló 1912:LXIV. tc. kiállotta a próbát, s neki köszönhető, hogy a pénz érték csökkenése idején nem egyedül a váltóbirtokost érte kár./22/.

/20/ Perczer⁴ a szakértői bizottság elnöke ehhez hozzáteszi: A német delegáció által 1910.-és 1912-ben felhozott váltókon kívül a világháboruban szerzett tapasztalatok késztették a bizottságot új javaslat tételére./ 1. Genf 255. l. /

/21/ A szakértői javaslat 53 cikkét 1. Doc. Prép. 17. l., valamint Kuncz :i.m. II. köt. 440old. 29.j. és Wieland : Die Wechsel und Scheckrechtsabkommen. ZfHR. 1933 192 old.

/22/. L. Doc. prép. 64.l. Figyelemre méltó még Hollandia válasza. /Doc. prép. 65. és 98.11./

A szakértői bizottság javaslata és az 1912.-ben Hágában elfogadott Egységes Szabályzat szolgált tárgyalási anyagul a Genfben 1930.-ban összehívott váltókonferencián. Itt azután Hammerschlag osztrák kiküldött, már 1910.-ben Hágában sikert aratott érvei újabb felsorakoztatásával sikraszállt a közvetlen viszkereseti jog , illetve a hágai kompromissum újabb elfogadása érdekében./23/ Hammerschlag mellett még sikraszállott a hágai szöveg fenntartása érdekében Namitkievica lengyel kiküldött is, aki meggyőző érveléssel bizonyította ennek helyességét. Szerinte a Hágában elért eredmény teljesen megfelel a kereskedelmi forgalom gyorsaságának és megvan az az előnye, hogy egy vis major okozta megrázkódtatást nem terjeszt ki minden olyan helyre, amellyel a bajba jutott váltó aláírói közül egy is bármilyen üzleti összeköttetésben áll./24/

/23/ Genf 253-255 ll.

/24/ L:Genf 255-256 ll.

Ezek után a genfi konferencia visszaállította a II. hágai konferencián elfogadott Egységes Szabályzat 53. cikkét, azzal az eltéréssel, hogy a moratoriumot kifejezetten a vis majorral egyenlő hatásúnak mondja. A genfi konferencián alkotott szabályzatnak a vis major váltójogi hatásával foglalkozó cikke az 54. számot viseli./25/

Ez a genfi 54. cikk jelenleg az egységes nemzetközi váltójogban az erőhatalomra vonatkozó jogi szabályozás forrása. Élő joggá azonban, mint a genfi szabályozás része még nem vált. Tartalmilag, mint a hágai szöveggel lényegileg egyező, sok állam / köztük hazánk / élő jogának is alkotó része.

/25/ Teljes szövegét lásd Genf 44-46 ll.

5§. Az erőhatalom váltójogi hatását illető források
ismertetése.

Mint az eddigiekből is láttuk, a vis major váltójogi hatására vonatkozólag három irányzat fejlődött ki: ^{/1/} a./ Az 1870 augusztus 13.-án elrendelt francia moratorium alapján kialakult német rendszer, amely szerint a váltócselekmények elvégzése elengedhetetlen előfeltétele a váltóból eredő jogok gyakorlásának. Mivel pedig az erőhatalom miatt ezek a cselekmények nem végezhetők el, a váltóbirtokos hibáján kívül elveszti előzői ellen szesz jogait. A vis major tehát a váltó erejét veszi, anélkül, hogy az pályáját megfutotta volna.

b./ Az angol-amerikai rendszer, amely szerint a váltócselekmények elvégzésére előírt határidők a vis major által történt akadályoztatás esetén az akadály tartamával meghosszabbodnak

/1/ I. Wieland : Die Genfer Wechsel und Scheckrechtsabkommen /1930/31/ ZfHR. 1933 191. old.

s a kérdéses váltócselekményt az akadály megszűnése után közvetlenül még joghatállyal lehet elvégezni.

c./ Az olasz-osztrák rendszer, amely szerint igazolt erőhatalom fennforgása pótolja az elmaradt váltócselekményeket és a váltóbirtokos úgy gyakorolhatja jogait, mintha az előírt váltó cselekményeket tényleg elvégezte volna.

Ezek közül a régi német rendszer /a./ teljes tartahatlanságát maguk a németek is belátták. Annyira, hogy már az 1888.-i brüsszeli kongressuson sem akadt ennek az álláspontnak védője, bár az irányzat a gyakorlatban még a XIX. század legutolsó éveiben is virágzott. Teljes kimulását a két hágai konferencia tárgyalásai jelentik. Itt már fel sem merült egy ennek a rendszernek alapján álló szabályozás gondolata.

Hágában már csak az angol-amerikai

és az olasz-osztrák irányzat képviselői viaskodtak egymással. Viaskodásuk eredménye lett a sokat emlegetett 53 cikk, amely megkísérli a két rendszert kiegyenlítő közbűlső megoldást találni. Eszerint az erőhatalom általános szabályozásának hatásának szabályozása az angol-amerikai rendszer szerint történik, azaz a határidők meghosszabbodnak és az elmaradt váltócelekményeket az akadály megszűntével pótolni kell. / 53 cikk. 1 és 3 bek. 1912: LXIV. tc. 1§ 1 és 3 bek. / Az erőhatalom különbs hatásának szabályozása pedig az olasz-osztrák rendszert veszi alapul. Azaz, ha a vis major okozta akadály a váltó lejáratától számított 30 napon túl is tart, a váltóbirtokos az elmaradt váltócelekmények pótlására nem köteles. Ezeket helyettesíti a még mindig fenálló erőhatalom, amelyen a váltóbirtokos véleményezett gondossága megtört./praesumptio juris et de jure./ Tehát ezentúl minden kötelezettség-

től mentesen /2/ gyakorolhatja váltóból eredő jogait
/53 cikk. 4. bek. 1912: LXIV. tc. 4. §. 4. bek. /

Az általános hatás tehát a halasztó
/dilatatorius/ a különös a felmentő/remissorius / /3/

Hogy a hágai eredményt kellőképpen
mérlegelhessük , foglalkoznunk kell az alapjául szolgáló
rendszerekkel is.

Az angol-amerikai rendszer /4/ mellett és a közvetlen viszkereset elvével szemben a
következőképpen csoportosíthatjuk az érveket:

Tekintve azt, hogy a belföldi váltó
forgalomban a vis májor rendszerint halasztó hatályu , az ilyen alkalmak következtében elrendelt mo-

/2/ A 2. bekezdésben szabályozott értesítési kötelezettség ugyanis nem előfeltétele a jogok gyakorlásának s elmulasztása csak csekélyebb hátrányokat okoz.

/3/.1. még Hermann-Otavszy: i.m. 4 sk. 11.

/4/ Űralkodott Angliában, az Unióban, a délamerikai államok legnagyobb részében, a skandináv államokban Francia-Spanyolországban, Romániában, Hollandiában Portugáliában / Cämmerer: Rechtsvergleichende Handwörterbuch 1932 IV. 265. sk. 11. /

ratoriumoknál fogva, helyesebb ezt az elvet követni a nemzetközi váltóforgalomban is. Sőt itt még az a megfontolás is segítségül jön, hogy a külföldre intézett váltók nemzetközi fizetési forgalom lebonyolítását segítik elő s mint ilyenek rendszerint a nagy bankok váltótárcájában gyűlnek össze. Ezek a tőkeerős nagy pénzintézetek pedig nyilvánvalóan könnyebben tudják keresztül huzni azt a hosszabb-rövidebb várakozási időt, míg a fenálló akadályok miatt pénzükhöz nem juthatnak hozzá, mint a sokkal kevésbé teherbíró kis pénzintézetek, melyek a kérdéses váltókat a nagy bankoknál viszleszámították. Még ezeknél is nagyobb csapást jelent azonban az egyes magánemberekre, e váltók kibocsátóira a közvetlen viszkereset.

A külföldre intézett váltó kibocsátója ugyanis az exporteur. Ennek működési kerülete rendszerint egy-egy állam, helyesebben egy-egy meghatározott vidék. Neki csak az itt lakóktól van követelése, viszont vagyonában a cselekvősegeket ezek

teszik ki. Ha ezen a vidéken a forgalom zavartalan, az exporteur meg tud felelni belföldi kötelezettségeinek, amely rendszerint egy nagy bankkal, mint tőkessel szemben állanak fenn. Ha az exporteur működési területén a forgalmat vis major akadályozza, megszünik fizetőképes lenni, mert nem jut követeléséhez. Ha most a nagy bank esetleg a pillanatnyilag fizetőképtelen exporteur ellen közvetlen viszkeresetet indítana, ennek teljes csődjét és bukását idézné elő. Ha azonban bevárja az akadály megszüntét, esetleg a külföldi intézvényezettől magától megkapja követelését és így viszkérés^ere nem is kerül sor. Minden esetre azonban az erőhatalom tartama alatt az exporteur fel tud készülni a viszkérésre és így hitelét, amely neki gazdaságilag az életet jelenti, meg tudja óvni./5/.

Ezek szerint a kibocsátóra és forgatóra nézve az angol-amerikai rendszer előnyei kétségtelenek. Nem kell azonban azt gondolni, hogy a váltóbirtokosra ezek után már csak kár háramolhatik, ^{hiszen} az áldozati bárány, aki a várakozás kockázatát viseli. Nem! A váltóbirtokosra is előnyösebb ez a helyzet, ha bizonyos ideig várakozás után a pénzét megkapja / esetleg kamataival/ , mintha közvetlen viszkérésével pillanatnyilag fizetőképtelen előzőjét véglegesen azzá teszi és ezzel követelését leírni kénytelen.

Ez a kérdés gazdasági oldala.

Jogilag vizsgálva meg a dolgot, az kétségtelen tény, hogy a kibocsátó és a forgatók csak rendes körülmények között szavatolnak a váltó bemutatathatóságáért, elfogadhatóságáért és kifizetéséért. Arra azonban nem vállalnak felelősséget, hogy a váltó akkor is bemutatható és kifizettetik,

ha a bemutatás vis majorba ütközik, tehát lehetetlen. Impossibilium nulla obligatio. Különben is az előzők a váltócsелеkmények kellő időben és helyen történt elvégzése, különösen a váltó fizetés végett való bemutatása ellenében ígérik a fizetést és kezkeskednek ezért. Ha ez elmarad meg szűnik az előzők kötelezettsége is. /6/.

Az angol-amerikai rendszer tehát a jog és célszerűség elveinek egyaránt megfelelő eredményt ad. /7/.

Az olasz-osztrák rendszer mellett, tehát az angol-amerikai rendszer ellen pedig a következő érvek harcolnak:

/6/ Ezek részletes kifejtését lásd: I. konf. Actes 341. sk. 11.

/7/ Eieland: Die Genfer Wechsel und Scheckrechtsabkommen /1930/31/ ZfHR 1933 204 old.

A bajba jutott váltó pályájának végső állomása a viszkereset. A viszkereset célja az egyenes váltókötelezett nem fizetése esetén a viszkereseti kötelezetteken behajtani a váltóösszeget, /kibocsátó és forogatók/, helyesebben a viszkereseti számlát. A váltó forgalom biztonsága pedig tiltja, a nem fizetés okának a vizsgálatát. A viszkereset előfeltételül szolgáló váltócsелеkmények pedig nem öncélúak, amennyiben elengedhetők/ "óvás nélkül"/. Csak a váltóbirtokos gondosságát vannak hivatva igazolni. Ez az igazolás azonban nem sok értelemmel bír a vis major esetén.

Igy áll a helyzet jogilag. Gazdaságilag pedig úgy, hogy a váltóbirtokos bankok a közvetlen viszkereset elvonása esetén betevőiket nem tudnák kielégíteni és így a vis major okozta rázkódás sokkal nagyobb körre terjedne ki, mint egyébként.- Különbben is figyelembe kell venni azt, hogy

a váltó birtokos elődjének hitelezője s az ügyleten legfeljebb a viszleszámitolási díjat kereste. A kibocsátó viszont az intézvényezettel az alapügyleten alapuló közvetlen összeköttetésben áll. Meltányos tehát, hogy ő viseljen az alapügyleti adós nem fizetésének következményét, mert hisz az alapügyleten is ő keresett, nem az ezen kívül álló váltóbirtokos. /8/.

A vis major halasztó hatálya egyébként azzal a következménnyel jár, hogy a kötelezettek kötelezettségét akarattuk szabta tartamán túl meghosszabbítja. A váltó természete pedig követeli a kötelezettség lezárását, mihelyt annak helye van/9/

/8/ Ugyanugy: Sichermann: Előadás 41.sk. oldalak. Ugyancsak ezt fejezi ki Hammerschlag: Il ne semble plus juste de frapper le tireur, auteur de la lettre de change, que le porteur./I.konf. Actes 57 l.

/9/ Így Hammerschlag/I.konf. Actes 52 old. /

Hammerschlag a közvetlen vizskeresti jog legel-
szántabl. védelmezője így csoportosítja érveit:

Törvényes okok: A forgatók és a
kibocsátó az intézvényszerzett lejáratkori fizetőké-
pességéért kezkeskednek. Nem lehetséges tehát őket
felelőssé tenni egy későbbi időpontban fenálló ál-
lapotért. Másfelől ha felelőssé lehet tenni az elő-
zőket arra az esetre, ha az intézvényszerzett az vál-
tószerzetet elvesztette, vagy nem volt otthon a vál-
tófizetés végett való bemutatáskor és ezért / nem
pedig fizetési képességének hiánya miatt / nem fize-
tett, miért nem lehet őket felelőssé tenni arra az
esetre , ha az intézvényszerzett a váltóbirtokos, a
váltóhitelező x vis major által történt akadályoz-
tatása miatt és a fizetés felvétele végett meg nem
jelenése miatt nem fizetett?

Méltányossági: A váltón szereplő

egyének mindegyike legtöbb joggal azon a személyen keresheti követelését, akiben, vagy akikben bizva a kötelezettséget vállalta, a váltóbirtokos előzőin a forogatókon, a kibocsátó az intézvénnyezetten. Ha vis major áll be és e miatt az intézvénnyezett nem fizet, a váltóbirtokos joggal fordul előzői ellen azonnal. A kibocsátónak azonban várnia kell.

Gazdasági okok: Közvetlen viszkere-
 reset esetén a rizikó megoszlik s nem kell ezt csak a betevőivel szemben kötelezett banknak viselni, holott előzői fizetőképes emberek. Ha nem lenne közvetlen viszkere-
 reset, a bank csődbe jutna /10/ .

Vivante pedig a közvetlen viszkere-
 set védelmében a váltókötelezettek egymástól függet-
 len s mégis egyetemleges kötelezettségére mutat rá. /11/

/10/ I. konf. Actes 339 sk. 11.

/11/. I. konf Actes 53 old. és 92 sk. oldalak.

Kétségtelenül igaza van viszont Fischelnak, Hammerschlag ellenfelének abban, hogy a forgató nem okvetlenül gazdagodik a váltó továbbadásával és így az ellene indított viszkereset légüres térben mozog, ami a különösen halmozott viszkereseti számlarendszer mellett a váltó eredeti összegének szerfeletti felduzzadásához vezet. Ez pedig nem kívánatos és nem is célszerű./12/.

Gazdaságilag a már felhozott okoknál fogva az angol-amerikai, jogilag talán az olasz-osztrák rendszer felé súlyed a mérleg serpenyője.

A két hágai és az ezt követő genfi konferenciák azonban egyiket sem követték, hanem, /mint láttuk/ közvetítő megoldást alkalmaztak. Ebben elvileg helyesnek és követendőnek az angol-amerikai rendszert fogadták el és a 30 napnál rövidebb ideig tartó vis major váltójogi hatásának megítélésénél alkalmazták is, tekintettel arra, hogy

/12/ Est-ce que cette procédure est véritablement nécessaire ? kiált fel Fischel/I. konf Actes 54.sk.11.

ilyenkor még utólagos teljesítésre, vagy egyezkedésre lehet számítani. Hogy azonban a váltóbirtokosnak is segítségére menjenek és megmentésüköt a bizonytalan ideig tartó várakozással járó kockázattól ellensúlyozóként alkalmazták 30 napnál hosszabb forgalmi zavarok esetére az olasz-osztrák rendszert. Ez nem okvetlenül a viszkereset megindítását jelenti a harmincadik napon. A 30 napos időköz és az értesítési kötelezettség ugyanis nem utolsó sorban egyezkedésre is szolgál./13/.

A kompromissum sem az érdekelteknek, sem a szakköröknek nem találkozott osztatlan tettségével éppen, mert nagyon is magán viseli a kompromissum jellegét./14/.

/13/ 1. Nagy Ferenc: Az új váltótörvény 207 l.

/14/ Az osztrák-olasz álláspont csorbitatlan fenntartása mellett Dr. Meyer Félix /Előadás 16 old./ és Salpius és Wiener nyomán Wieland / Der Entwurf etc ZfHR 1910 11. 1;/ kardoskodtak. Wieland ma már az angol-amerikai rendszer érvényesítésének maradéktalan híve. /Die Genfer Wechsel und Scheckrechts-abkommen ZfHR 1933./

Hogy a gyakorlatban és a törvénytárakban mégis helyet talált, az annak tudható be, hogy jobb megoldás, amely az egységet biztosította volna, nem igen kínálkozott és a kompromisszum kielégítő voltát ügyesen tudták indokolni.

Az indokolás: "A hágai megoldás annak a megfontolásán alapszik, hogy a viszkereset azonnali megindításának megengedése gazdaságilag hátrányos volna, mert a váltó perlése az egyik helyen fellépett erőhatalom hatását más váltókötelezettek-re is kiterjesztené, holott a legtöbbször csak rövid ideig tartó erőhatalom esetében az utólagos fizetés, vagy egyéb rendezés többnyire könnyebben létrejöhethet, úgy hogy a váltóbirtokos joggal kényszeríthető a 30 napig tartó várakozásra. A 30 napnál hosszabb ideig tartó eseménynél viszont méltányos, hogy a váltóbirtokos érvényesíthesse igényeit, amennyiben 30 napon belül nem sikerült a váltó rendezése.

Ez a szabályozás tehát lehetőleg mind a a váltóbirtokos, mind a kötelezettek érdekeit egyaránt méltányolni kívánja." / Min.Ind. az Egys. Szabályzat 53 c cikkéhez. Igazságügyi Jav. Tára XIV. évf. 5 sz. 508. sk. 11./

A kérdés azonban ezzel a szabályozással korántsem jutott nyugvó pontra és végső megoldáshoz.

II. A váltójogi erőhatalom fogalma.

1 §. Az erőhatalom fogalma általában.

Az 1912:LXIV tc. jogunkban eggyel szaporítja azoknak a törvényeknek a számát, amelyek az erőhatalommal foglalkoznak. Tekintve azonban azt, hogy a törvény e fogalom meghatározását nem tartalmazza, a helyes jogalkalmazás érdekében szükséges-

nek mutatkozik e meghatározás tudományos uton történő megállapítása. Maga a törvény csak egy fenntartást tartalmaz, amely nem jelent fogalom meghatározást, csak a vizsgálódási terület alsó határának megjelölését. Ez a fenntartás a merőben személyes jellegű vis major kizárása a törvény szabályozási köréből. / 1 §. ut. bek. /

Az erőhatalom fogalmának megállapítása nagyon nehéz. Egészen pontos, minden tekintetben alkalmazható meghatározás szinte lehetetlen, pedig a jogszolgáltatás egysége és megbízhatósága ezt megkívánná. /1/

/1/ Hermann-Otavszky:i.m. 7. sk. lapjain azt mondja: hogy a vis major: Schmerzenskind der Jurisprudenz, amely ahol csak fellép, zavart okoz. Joubert azt mondja: que l'explication fut réservée dans des bornes tellement étroites, que les juges ne puissent ni méprendre, ni le porteurs abuser. Ehhez Einert hozzá teszi: Diess halte ich für eine Aufgabe, die der Gesetzgeber nicht lösen kann. /Einert:i.m. 397 old./ Von Schey 1893.-ban a német jogász gyűlésen azt mondta: A törvényhozónak, aki a vis major a formulájába felveszi tisztában kell lennie avval, hogy milyen jelen

Mindenek előtt tisztában kell lennünk azzal a kérdéssel, hogy a különböző törvényekben és különböző jogágakban található vis major fogalmak egymással azonosak-e? Egységes-e a vis major fogalma, vagy annak annyiféle tartalma van, ahány megjelenési tere?

A vis major fogalom, amelyet mindig a törvény céljából kell pontosan megállapítanunk, egységes. Minden vonatkozásban azt a felső határt jelenti, amelyen túl a cselekvésre, jogosított, vagy kötelezett alany nem viseli a cselekmény elmulasztásából eredő hátrányt. Egészen természetes, hogy ezt a fogalmat annyiféle irányban és vonatkozásban kell szemlélnünk, ahány irányban és vonatkozásban tekintetbe kerül. A vis major hatása azonban mindenütt

tőséget tulajdonít e terminus technikuskak és ezt a törvényben megismerhetővé is kell tenni /Hermann-Otavszky:i.m. 55.j. /

egyforma: mentesítés a joghátrány alól. Az a tény, hogy egy esemény, amely a fuvarozási jogban pl. vis major, nem az a váltójogban, nem jelenti magának a fogalomnak a tagozódását. Ez csak a szükségképeni szemlélési mód eredménye./2/. Az erőhatalom, mint jogi fogalom, egyszersmind foglalat is. Foglaltata a legfokozottabb gondosság kivánalma és teljesítése mellett is mentesítő cselekmény^{ek}nek. Egészen természetes, hogy más cselekmények tartoznaak ebbe a foglalatba a fuvarozási jogban, mint a fuvarost/ tehát az adóst / a receptumból eredő fokozott felelősség és az ennek kapcsán teljesítendő szolgáltatás alól mentesítő okok és más események a váltó-

/2/ Ezt a különböző szemlélési módot fejti Müller-Erzbach: Die Relativität der Begriffe und ihre Begrenzung durch den Zweck des Gesetz s. művében.

jogban, ahol a váltóbirtokos / a hitelező/ jogait védő cselekmények válnak erőhatalom folytán lehetetlenné. Pontosabban: A váltójogban is két irányban merülehet fel a vis major. Felmerülhet, mint a váltóbirtokos akadályozója, jogosultságának gyakorlásában, a váltócselekmények teljesítésében/ (az nem kötelezettség, mert elmulasztása esetén a váltóbirtokos olyan joghátrányt nem szenved, amely kötelezés szegés eredménye volna. Követelését, és erre irányuló jogát nem veszti el, csak szűkebb körben érvényesítheti. A váltóviszonyban a váltóbirtokos csak jogosult, vele szemben csak kötelezettek nem tekintve itt a kötelezettek egymásközötti viszonyát. A váltóbirtokos jogával szabadon rendelkezik. Ha azonban érvényesíteni akarja, az bizonyos előfeltételek teljesítésétől függ. Ezek a váltócselekmények.) Felmerülhet azonban az erőhatalom az adósi oldalon a váltójogban is, ha az adós, az intézvényezett csak késedelmesen tud teljesíteni ennek folytán. Ilyenkor

az erőhatalom ¹⁾bt mentesíti késedelmének következményei alól. / Ez utóbbi lehetőség bővebb kifejtését lásd a különbs részben/

Mindezekben az esetekben azonban - ismétlem - az erőhatalom fogalma, mint olyan egységes és osztatlan./3/

A vis major tehát a fokozott gondosság felső határa , s mint ilyen, olyan eseménynek kell lennie, amelyet kellő gondosság és óvatosság mellett sem lehet előre látni és leküzdeni./4/

Arra vonatkozólag, hogy mit lehet előre nem láthatónak és leküzdhetetlennek tartani, már a glossátoroktól kezdve két irányzat ismeretes: a subjektív és objektív felfogás.

A subjektív felfogás szerint, melyet

/3/ Ezen az állásponton van Kuncz /i.m. II. kbt. 439 old./ Ellene Riezler /ZfHR 1906 618-619 ll. és Hermann-Otavszky.

/4/ Igy Kuncz: II. kbt. 439 old.

legteljesebben Goldschmidt fejtett ki, az olyan események tartoznak a vis májor körébe, amelyeket a kérdéses pillanatban a cselekvésre kötelezett személy a legfokozottab óvatossággal sem láthatott előre s a rendelkezésre álló eszközök legtekélte- sebb felhasználása mellett sem tudott elhárítani . Ez a felfogás tehát a vétkesség kérdését vizsgálja és ahol ezt nem vél találni, ott mentességet ad. Ily módon azonban a fokozott felelősség nem lesz fokozott, mert csak a vétkességre terjed ki. A ca- sus a vétlen baleset, amely még nem vis major, és amelyre a felelősség épen a fokozás útján terjed ki, itt számításon kívül marad, s a vis majorral azo- nosul.

A subjektív felfogás tehát nem old- ja meg a kitűzött feladatot, s helyét - ma már azt lehet mondani, - teljesen az objektív felfogásnak engedte át, amelynek első ujkori dogmatikusa Exner

Adolf /5/. Az objektív felfogás mindennek előtt elismeri, hogy a vis major ténykérdés, még pedig igen változatos ténykérdés./6/. A kérdéses tényállás pontos vizsgálata szükséges ahhoz, hogy meg lehessen állapítani, hogy valamely esemény vis major-e, vagy nem. A tényállás vizsgálata azonban nem terjed ki az egyéni vétkeesség vizsgálatára. A tényállás ismeretében azt kell vizsgálni, hogy a felmerült eseménnyel szemben egy gondos ember (bonus paterfamilias, rendes kereskedő, stb. „aszerint, hogy milyen jogviszonyról van szó) eredményes ellenállást tud-e kifejteni. Fel kell vetni a kérdést, hogy az ese-

/5/ Goldschmidt és Exner felfogását lásd részletesen Exner: *Der Begriff der hōhen Gewalt/vis major/ im rōmischen und heutigen Verkehrsrechte* c. tanulmányában *Grünhuth'sche Zeitschrift* 1883, 496 sk.ll.

/6/ Kevés *questio facti* fog azzal a szines változatossággal dicsekedni, mint amint idōvel a szerződō államok bírōi gyakorlata az 53 cikk alkalmazásával éppen az erōhatalom fogalmának körülírásával majd elénk tár/Kuncz Törvényjavaslat a váltóról, Kereskedelmi jog XI. évf. 5 sz. 85 old. /

mény fellépésének minőségénél és erejénél fogva az élet rendes folyásában várható vétlen baleseteket szemmel láthatólag túl haladte-e? /6/. Ha a válasz igenlő, az esemény vis major, ellenkező esetben nem.

Mindezekből látható, hogy a vis major egy meghatározott fajtájú tény, amelynek joghatása abban nyilvánul, hogy a cselekvésre kötelezett egyén köteleességét nem tudja teljesíteni, de joghátrány még sem éri. Hogy ez a joghatás előálljon, szükséges, hogy az esemény bizonyos mennyiségi hatást meghaladjon, azaz olyan erejű legyen, amely ellen a hétköznapi értelemben vett ellenállás elképzelhetetlen. Szükséges azonban az a minőségi kellék is, hogy az esemény a személyes körülményeken túl terjedjen. Több személyt érjen, vagy érhessen /7/.

/6/ Exner:i.m. 486 old.

/7/ Igy Hermann-Otavszky:i.m. 9. old.

Mindezek alapján a váltójogi vis
majort akkép határozhatjuk meg, hogy egy olyan e-
semény, amely az élet rendes folyásában várható
nem volt és fellépésének elsodró ereje minden el-
lenállást hiába valóvá tesz; több váltóbirtokost
akadályoz, vagy akadályozhat (habár esetleg tényleg
csak egyel teszi azt) az előirt váltócelekmények
teljesítésében, a törvényben megállapított követ-
kezmény mellett, amely következmény azonban nem le-
het ezek váltóból eredő jogaik elvesztése. /8/

Ebből a meghatározásból látható,
 hogy a váltóbirtokosnak ahhoz, hogy jogait előzői
 ellen a váltócelekmények elmulasztása ellenére meg-
 tarthassa, nem elég saját vétlenségét bizonyítania.
 Bizonyítania kell ezen felül az erőhatalom jelenlé-
 tét is. Tehát érvényesül a " casum sentit domini " "

/8/ Müller-Erzbach: Ere-igniss , deren Eintreten,
 oder Nicht Eintreten der Wechselgläubiger nicht be-
 herrscht.

elv, amennyiben a culpa és a vis major birodalma között még a casus terület el, amelyre nem terjed ki a mentesítő hatás./9/.

Az erőhatalom fennforgását a felperes váltóbirtokos bizonyítása után a bíróság állapítja meg a körülmények, /de nem az egyéni vétesség, vagy véttlenség / szigorú mérlegelése alapján/10/ Ez egyike a legnehezebb bírói feladatoknak/11/ Az elkövetkezendőkben még egy pár iránylevet fogok leszögezni a vis major megállapíthatása tekintetében.

/9/ Es muss daher aus den hier in Frage kommenden Stellen nicht nothwendig gefolgert werden, dass die Grenze der vis major und der ihre gegenübergestellten Haftungsgrades zusammenfließen /so dass etwa vis major da beginnen, wo der dolus aufhöre/ sondern die Sachlage ist so zu denken, dass zwischen der höchsten ~~ver~~etzlichen Haftung /nämlich der Haftung von omnis culpa / und der vis major ein Zwischengebiet sich befindet / Scheiner: Vis major und Haftungsprinzip ZfHR 1896 130 old.

/10/ L'excuse de force majeure n'est admise par les tribunaux que très exceptionnellement et avec sé-

2 §. Az ugynevezett személyes erőhatalom.

Az osztrák Wechselordnung tárgyalásánál ajánlották, hogy a váltóbirtokos erőhatalom esetén mentesüljön a jogkövetkezmények alól. Ez a következmény azonban csak általános, nagy szerencsétlenségek nyomán áll be, amikor a vétkesség kérdése fel sem merülhet. Olyan akadályok esetén, amelyek egy, vagy kevés számú váltóbirtokost érintenek

vèrité. Elle se règlera d'après les circonstances /
/avis du Conseil d'Etat du 12 novembre 1840/ Thaller
Percerott No.1542 914 old.

/11/ Ritkán találni olyan abszolút véletlent, hogy attól a gondosság minden behatása ki lenne zárva. Ugyanis a vis major egy olyan esemény, amely nem hárritható még akkor sem, ha előre látták. Ez azonban nem elég. Vagy annak kell lehetetlennek lenni, hogy az eseményt előre lehessen látni, vagy annak, hogy az esemény befolyását az ügyletre célszerű intézkedésekkel el lehessen hárrítani. Így azután a bíró bele bonyolódik az egyéni körülmények vizsgálatába és a cél el nem érhető./einert:i.m. 396 old. /

in integrum restitutionak nincs helye, mert ezt a kérdést csak a vétkesség kérdésének vizsgálata útján lehetne eldönteni, ez pedig a váltó és joga természetével ellenkezik. /1/

Mivel azonban mindeme elvek a törvényben való kifejezésére nem találtak kielégítő megoldást, kimondták, hogy a vis majornak arra az esetre, amely megérdemli a mentesítő hatályt, ennek törvényben való kifejezése nélkül is figyelemmel lesznek /2/.

A kimondott elv alkalmazást különösen 1870 óta sehol sem talált. Ez idő óta a német

/1/ Diejenige Fälle der höher Gewalt, an die man gedacht, wurden Berücksichtigung finden, wenn auch nichts darüber vorgeschrieben sei./Biener:Wechsellehre 173 old./

/2/ Simons: A személyes vis majort nem lehet elfogadni, mert a kibocsátó és a forgatók csak azt garantálják, hogy a váltó az előirt időben és általános bemutatási lehetőség esetén ki lesz fizetve. Személyes körülmények vizsgálata nem felel meg a váltó természetének/I. konf. Actes 57 old. /

jogterület, amelyhez ilyen tekintetben az osztrák és magyar terület is hozzá tartozott, a vis major váltójogi hatását egyáltalán nem vette tekintetbe. Azokon a területeken viszont, amelyeket a Bécsben kimondott és nemzeti érvényesülést ígérő szó nem érintett tehát a francia, angol-amerikai jogterületeken viszont a személyes vis major is halasztó hatállyal bírt a váltócselekményekre nézve. /3/

Midőn a hágai konferencia 1910-ben a vis major váltójogi hatását szabályozni kívánta, ez a kérdés is rendezésre került. Az I. sectio a

/3/ Sir Chalmers angol delegátus: "Mi azt hisszük, hogy nem méltányos az a törvény, amely büntetés terhével kötelez valakit lehetlen dolgok végzésére." A váltóbirtokosra nézve mindegy, ha a szükségelt --- cselekmények teljesítésében akár egy általános, akár egy individuális szerencsétlenség, akár pedig moratorium által gátoltatik, akár földrengés, akár automobil által lesz valaki összeroncsolva, - az eredmény egy." /Sichermann: Előadás 38-39 old./ . Ugyancsak 3 : Lex neminem cogit ad impossibilia. A váltóbirtokosnak minden lehető el kell követni, hogy a törvény rendelkezéseit betartsa, s ha ez nem történik meg, vétlenségét bizonyítani kell/ I.konf. Actes 57 old. /

következőképen osztotta fel a vis major területét:

1./ A vis major, amelynek fennforgását az eset körülményeihez képest a bíróság állapítja meg.

Ennek két alcsoportja van:

a./ Általános vis major esetek: /pl. tűzvészek, hajótörések, közveszélyek, országos csapások, mozgósítás, közszolgáltatások megakadása stb./

b./ Személyes vis major esetek/ betegségek, a váltóbirtokos előre nem látott balesete stb. /

2./ A vis major, amelyre tekintettel a hatóságok az ország egész területére, vagy annak egyes részeire az óvási időt meghosszabbító, vagy a váltó lejáratát elhalasztó rendelkezéseket/moratorium/ hoztak. /4/.

/4/ I. konf. Actes 206 old.

Az itt jelölt 2. csoportot a moratoriumnál tárgyaljuk. Az 1. csoport a./ alcsoportját elismerte a Központi Bizottság mentesítő hatásu okként, a b./ alcsoportot a visszaélés és a bizonyítás nehézsége miatt nem. Így előállhatnak igazságtalan esetek is, azonban ez a nagyobb cél érdekében elkerülhetetlen./5

Az esetleg szenvedő egyéni érdek kell hogy engedjen a kereskedelmi papirok szabad forgalmát kívánó közérdeknek./I.konf. Actes 263 old./

Az 1910.-es hágai konferencián elfogadott 67 cikk a személyes vis majort teljesen kizárta szabályozási köréből. Ezt azonban különösen az olasz és francia kormányok nehézményezték, azt vitatva, hogy ugyanazok a méltányossági okok, melyek az általános jellegű vis májor halasztó hatályát

/5/ Pl. egy námesztói váltóbirtokos viszkeresetét elvesztette, mert az óvatolásra hivatott és akkor egyedüli közeg a kérdéses időben más óvási cselekmény teljesítésére a helységről távozott és csak este az óvási idő eltelté után tért vissza /Sicher-mann: Előadás 39 old. /

követelik, követelik a személyes vis major ilyen erejét is. Ez a nézet a II. hágai konferencián nem talált elfogadásra s csupán azt eredményezte, hogy az eredeti szövegbe a szabályozásból kizárt személyes vis major jelzőül a "purement"/merőben/ szót vették még fel a megszorító alkalmazás jelzésére./6/.

A személyes vis major eme kizárása a mentesítő okok köréből bár helyes indokból történt és szerencsés intézkedés, mégis hozzájárult ahhoz, hogy az angol-amerikai jogvidéken nem fogadták el a hágai kompromissumot./7/ Az angol-amerikai jog

/6/ L'addition du mot "purement" a pour but d'indiquer que l'exception doit être interprétée d'une façon instant où la force majeure a existé en même temps pour un certain nombre de personnes, les tribunaux peuvent en tenir compte./ Lyon-Caen-Simons jugement sub. lit.c./ II. konf. Actes 96sk.11/
 /7/ 1. Az Institut International de Rome pour l'unification du Droit privé 1929 febr.-i jelentését /Doc. prév. 130. old. /

v restrictive et que, dès l'

ugyanis csak a konkrét váltóbirtokos észszerű gondosságát / *reasonable diligence*/ kívánja és nem elvont mértéket használ./8/.

A "merőben a váltóbirtokos személyét érintő" kifejezés a szövegben annak a jele, hogy a személyes akadály csak abban az esetben nem számít a váltóbirtokos mentiségére, ha egyedül és kizárólag csak őt érintette és nem is érinthetett mást. Ha azonban megvolt a lehetőség, hogy másokat is hasonlóan akadályozzon, már ez a kivétel a szabály alól nem érvényesül és az akadály mentesítő okként szerepel. A jelleg megítélésénél a bírói mérlegelés dönt./9/.

E korlátozás, a személyes vis major kizárása a mentesítő okok köréből, helyes indokból

/8/ A magyar jogban ez ellen a rendszervellen lásd Nagy F.: i.m. 328 old. 12 és 20 j.

/9/ Így Hermann-Otáwszky is / I.m. 16 sk.11/ Nagy Ferenc ezen kívül még bizonyos mértékű köztudomást is megkíván a személyes vis major váltójogi hatásának elismeréséhez / Új váltótörvény 206 old./

" annak a megfontolásával történt, hogy az erőhatalom lehetőleg szűk körre szorítandó, mert ellenkező esetben alapjukban rendülnek meg a formai szigorúság jegyében alkotott váltójogi szabályok.

Nagyobb köröket, vagy több embert érő erőhatalom sokkal könnyebben bizonyítható, mint a csak egy személyt érő baleset, vagy betegség "

/ Min. Ind. az Egys. Szabályzat 53 cikkéhez. Igazságügyi Jav. Tára XIV. évf. 5 sz. 509 sk. 11/

3. §. Az erőhatalom helye.

Az 1910.-ben elfogadott Avant-Projet 67 cikke, sőt ezt megelőzőleg a Központi Bizottság tervezetének 72 cikke az erőhatalom váltójogi hatásának tekintetében még egy igen szigorú megszorítást alkalmazott, amely a német jogvidéken rokonszenves fogadtatást ért el, de a többi államok elle-

nezték s így az 1912.-ben elfogadott Egységes Szabályzatba már bele sem került.

Ezt a megszorítást a vis major helyhez köztöttsége jelentette, amely szerint az erőhatalom, mint mentesítő ok csakis akkor jöhet figyelembe, ha azon a helyen áll fenn, ahol az elmaradt váltócselekményeket teljesíteni kellett volna. /1/

Ez a megszorítás kétség kívül tul szigoru. A váltóból eredő jogainak megóvása körül kellő, de a vis major miatt eredménytelen gondosságot

/1/ A Központi Bizottság határozmányának 72 és az Előtervezet 67 cikke: Midőn az erőhatalom ... lép fel azon a helyen, ahol a váltócselekményeket teljesíteni kellett volna; a német álláspont: En cas de calamité publique qui ... règne à l'endroit où l'acte devrait être fait./ Német tervezet 50 §. I. konf. Doc. 37.61.11/ Ausztria: Als höhere Gewalt sollen nur Notstände allgemeine Natur gelten, die an dem Orte eingetreten sind, an dem der Protest erhoben werden soll / I. konf. Doc. 113 old./ Magyarország: Csak általános vis major, amely azon a helyen lépett fel, ahol a váltócselekményeket végezni kell./I. konf. Doc. 134. old. Magyar tervezet 80 §. a Doc. 152 old. /

tanusító váltóbirtokos ép úgy megérdemli az in integrum restitutiót, ha az akadály a váltócselekmények teljesítési helyén lép fel, mint ha a saját lakóhelyén, vagy a két hely között fejti ki hatását. /közlekedési zavarok/ /2/. Bármely helyen is fordul elő erőhatalom, ezek közül, hatása tekintetében a döntés a bíróságok kezében van./3/

4.§. Az erőhatalom fogalmi meghatározása a váltójogban.

Az előbb kifejtettek során a váltójogi erőhatalom fogalmát a következő képen próbáltam meghatározni: A váltójogi erőhatalom, egy olyan esemény, amely az élet rendes folyásában várható nem volt s fellépésének elsodró ereje minden ellen-

/2/ lásd Nagy Ferenc: Az új váltótörvény 207 old.
/3/ Így az Egys. Szabályzat 53 cikkéhez fűzött Min. Indokolás is. /Igazságügyi Javaslatok Tára XIV. évf. 5 sz. 509. sk. 11/

állást hiábavalóvá tesz, több váltóbirtokost aka-
dályoz, vagy akadályozhat /habár esetleg tényleg
csak eggyel teszi azt/ az előirt váltócselékme-
nyek teljesítésében [a törvényben megállapított kö-
vetkezmény mellett, amely következmény azonban nem
lehet ezek váltóból eredő jogainak elvesztése.]

E fogalom körülírásából mindennek
 előtt nyilvánvaló az, hogy a vis major csak tényle-
 ges akadály / tatsächliche Behinderung/ /1/ lehet,
 mert csak az ilyenre alkalmazhatók fenntartás nél-
 kül a jelzett tulajdonságok. Csak az ilyenekre néz-
 ve nem forognak fenn bizonyítási nehézségek és visz-
 szaélési lehetőségek, mert mellettük a köztudomás ta-

/1/ Igy Wieland is/Die Genfer Wechsel und Scheckrecht
 abkommen 1930/31 ZfHR 1933 192 old. / Szerinte
 ilyen akadály a szállítási zavar a vasuti pályatest
 megrongálódása miatt, vizáradás, tűzvész, földren-
 gés, járvány, forradalom, stb.

nuskodik. Ez pedig szükséges a váltóforgalom biztonságára érdekében.

Nem tartozhatnak tehát ide a lelki kényszer / vis compulsiva / bármilyen erősségi fokban megnyilvánult jelenségei, mint ahogy nem tartozhatnak ide a tévedés, megtévesztés egyetlen esete sem. Ezek a váltójogban még megtámadási okok sem lehetnek, mert ez ellenkeznék a váltó elvont természetével.

Szoros értelemben nem tartozik ide a moratorium sem, bár a nemzetközi szabályozás / szak. javaslat 53 cikk, Genfi egyezmény 54 cikk/ idesorozza./Erről részletesebben lásd később./

Az egyes törvények csak példákat említenek fel, de fogalmi meghatározást nem adnak mert ez szinte lehetetlen./2/

Nyilvánvaló az is, hogy a vis major-nak olyannak kell lennie, hogy fellépése esetén az

/2/ Német birodalmi törvény 1914. augusztus 4.-éről

az előirt cselekmények elvégzése ne csak megnehezüljön, hanem az élet átlagos viszonyait alapul véve lehetetlen is legyen. Tehát nem vis major, ha a posta a küldemény elszállítást vállalja, csupán a felelősséget háritja el magától. Nem vis major, ha tilos az elküldési helyre zárt levél eljuttatása. Ezek csak nehezítik, de nem akadályozzák a cselekmény elvégzését. Ellenben vis major, ha egy erősség kiürittetik és ott váltót sem bemutatni, sem óvatolni nem lehet. Vis major, ha megakad a jogvédelem, vagy a közlekedés az államban /3/ A megállapítás tény kér-

Vis major általi akadály különösen :1. ha a hely ahol a cselekmény végzendő , ellenségtől meg van szállva, 2. ha a cselekmény elvégzéséhez használatos postai összeköttetés úgy megszakad, hogy szabályos postai forgalom nem áll többé fenn. /Gesetz über die Ermächtigung des Bundesrats zu wirtschaftlichen Massnahmen und über die Fristen des Wechsel und Scheckrechts im Falle kriegerischer Ereignisse 1 § 2. bek. 1. Gareis- Riesler : Wechselordnung 68 old./ /3/ Zalmann azt mondja: vis major, ha a váltóbirto-
 kost behívják s nem jut ideje helyettes írásbeli kijelöléséről gondoskodni. Ilyenkor a helyettes írásbeli kijelöléséig nem esik késedelembe/ Kommentár Moratoriumsordnung 77 sk. 11/ Nézetem szerint a kérdés sokkal nyonyolultabb , semhogy így el lehetne dönteni s a döntéshez a konkrét tényállás teljes ismerete szükséges.

dés és az ítéletet a személyes vonatkozásokat / vét-
kesség kérdése / nem szabad tekintetben venni.

A magyar jogban ma körülbelül azok a
meghatározások állanak fenn, amelyet az igazságügyi
kormány és a Kuria adott.

Az igazságügyi kormány az 1914.-es
javaslat indokolása keretében próbálta a kérdést
megoldani ilyenformán: " Váltójogi erőhatalomnak
csak a kellő gondosság alkalmazása mellett sem
elhárítható , nagyobb körre kiterjedő ^{/5/} olyan objekt-
ív tény , vagy akadály minősíthető , amely az át-
lagos emberi képességek lehetetlenné teszi a vál-
tócselekményeknek kellő időben való teljesítését /4/

Ami a váltójogi vis major meghatáro-
zása tekintetében a megállapításban foglaltatik, he-
lyes. Hogy azonban a megállapítás még sem kielégítő,

/4/ Gallia: A váltótörvények 61 old. Hantos : Magyar
váltójog 99. old.

/5/ Ugyancsak a szenvedő alanyok nagyobb számát ki-
vánja meg Pethő Tibor / A váltó 105 old./

/ annak okát abban találhatjuk, hogy nem minden helyes irányelv foglaltatik benne. Nevezetesen nincsen benne az, hogy az eseménynek előre nem láthatónak kell lenni, ami pedig jellemző tulajdonsága a vis majornak. Nincs benne az sem, hogy a vis majornak ellenállhatatlannak is kell lennie. Az elháríthatatlanság és ellenállhatatlanság ugyanis nem ugyanaz. Az elhárítás az esemény meg nem történetét eredményezi, az ellenállás/ természetesen itt eredményes ellenállásról van szó / az esemény káros hatásának leküzdését jelenti. Végül nincs kiemelve a megállapításban az, hogy nem okvetlen szükséges, hogy az esemény több váltóbirtokost érintsen. Csak a lehetőségnek kell fenforognia és akkor az esemény vis major még az esetben is, ha csak egy személyt érintett. Az olyan esemény, amelyre az a lehetőség nem forog fenn, nem vis major. Tehát az úgynevezett személyes vis major/ a váltóbirtokos

betegsége, halála / amely mindenkinek legsajátabb körülményeitől függ, csak hibás nevében vis major, de nem hatásában és valójában. / 6/

Mint említettem az esemény/^{előre/}nem lát-hatóság[^] jellemző tulajdonsága a vis majornak, azonban nem szükségképeni tulajdonsága. /6/. Előfordulhat ugyanis, hogy valamely eseményt előre lehet látni és mégsem lehet elhárítani. Ez különösen háboru esetén következik be, amikor a háboru káros kísérő jelenségeinek /ostromzár, közlekedési zavarok, moratorium stb./ bekövetkezését mindenki előre látja, még sem tudja senki elhárítani.

A váltójogi erőhatalom meghatározását megkísérelték a jogtudósok is. Hosszu volna ezeket sorra ismertetni. Megemlítem azonban a német váltójog egyik kifejtőjét, Einert meghatározását. Eszerint: Ez alatt a kifejezés alatt, erőhatalom

/6/ Ugyan ezen a nézetten van Bozóky / II. konf. 27 § B./ 2b/ 485 old./

nem mást értünk, mint egy a váltóbirtokos részéről elháríthatatlan eseményt, miáltal a váltóbirtokos célszerű és lelkiismeretes intézkedései, hogy a váltót bemutassa, meghiúsulnak. / Wechselrecht 389 old. / Ennek a meghatározásnak tulzott elvontsága mellett az a hibája van, hogy a casus és a vis major között nem tesz különbséget./7/.

Ugyan ez a tulajdonsága a birói gyakorlat által kifejecesedett vis major fogalmának mind nálunk, mind a németeknél. A Kuria fogalom meghatározása: Erőhatalom olyan külső esemény, amelyet kellő gondosság mellett sem előrelátni, sem megakadályozni nem lehetett. /1896 máj. 28. D. 134. sz. Grill féle döntvénytár Kereskedelmi jogi rész II. köt. 1905. 1755 sz. határozat, 995 old./ /8/

/7/ Nem is célja Einertnek egy pontos és lehetőleg kimerítő meghatározást adni, mert épen így akarja kimutatni, hogy a vis majort, mint mentesítő okot a váltójogban nem lehet elismerni.

/8/ A német meghatározás: Höhere Gewalt ist ein mit

A birói gyakorlatnak a vis major tekintetében kifejezetten álláspontra azért ilyen általánosság mert bár a fuvarozási jog körében alakult ki, más jogágakban is érvényesülni kíván /9/ Ennek megfelelően általánosságban mozog és értéke nem sok.

Mégegyszer összegezve a kifejtetteket, újra csak a fejezet élére ezt körülírást lehet fenntartani. Azt azonban itt is ki kell emelni, hogy ez a meghatározás ruganyos és az életviszonyok módosulásával a benne foglalt események köre is változik. Nevezetesen a vis major megállapítása ténykérdés és ez a jellege főleg abban nyilvánul, hogy vizsgálni kell a vis majorként állított esemény fennforgását és az általa érintett cselekményekre kifej-

Anwendung aller denkbaren Umsicht unabwendbares Ereigniss / O L G Hamburg. 1887 Jun. 27. ZfHR 1889 272 old./

/9/ Die eigentliche Anwendungsgebiet der vis major in dem Falle nicht erfolgter Restitution tradirter Sa-

tett hatását /10/ Magától értetődő, hogy ez a hatás nem mindig ugyanaz. Ha a közállapotok, a technikai viszonyok, stb változnak, változnia kell az események hatásának is.

Fogalomkörülrírásom még szükségessé tesz néhány megvilágító megjegyzést is. Nevezetesen a meghatározás azt mondja; A váltójogi erőhatalom egy olyan esemény, amely az élet rendes folyásában várható nem volt s fellépésének elsodró ereje minden elleállást hiábavalóvá tesz. Ennek az elgondolásnak az alapja a következő; Casus, cui humana infirmitás resistere non potest, casus major.

ohen zu suchen ist und dass sie anderwärts nur in über-tragener Bedeutung zur Verwendung gelangt./Scheider: Vis major und Haftungsprinzip. ZfHR 1896 100-101 11. 27. j. /

§10/ ... zu erweisen ist, dass gerade der Unfall, der diese Sache betroffen hat, unabwendbar war. /Scheider: Vis major und Haftungsprinzip ZfHR 1896 101. old. /

A humana infirmitást általános értelemben kell venni. Homó, egyenlő gondos családapa, humana infirmitás egyenlő emberi tökéletlenség, szemben az isteni tökéletességgel. A jog emberi életviszonyokat szabályoz, tehát számolnia kell az ember testi és szemmeli erejének korlátolt voltával./11/

A vis major fogalmát sem a váltójogban, sem a többi alkalmazási területén pontosan meghatározni nem lehet. A most boncolt meghatározás

/11/ Infirmus heist : schwach:a./ an Körperkraft, b./ an Urteilt und Erfahrung. Humana infirmitas: die Grenze der körperlichen und geistigen Kräfte der Menschen. Es sind daher casus major diejenige Unfälle, welche " der Mensch " mit dem Aufgebot reiner geistigen und körperlichen Kräfte nicht abzuwenden vermag, welche über die Grenze diesen Kräften hinausgehen und demgegenüber daher folgerichtig von " humana infirmitas " menschlicher Ohnmacht gesprochen wird. / Schneider: Vis major und Haftungsprinzip ZfHR 1896 102 old. / Ugyanitt: vis major ist der abstrakt und konkret, objektiv, und subjektiv, nachmenschlichen Verhältnisse unabwendbare, unerschuldete Unfall./381 old./

sem kivétel ez alól. Azt az alapelvet azonban mindig szem előtt kell tartani, hogy a vis major fennfor-gásának eldöntésénél nem az illető konkrét ember / jelen esetben konkrét váltóbirtokos/ ,de mindig "ember" gondossággal kell számot vetni.

5§ Az erőhatalom tartalmi elemzése.

Hogy egy esemény erőhatalom-e, vagy nem, nem lehet csupán azzal a megállapítással eldönteni, hogy a cselekvésre kötelezett ennek következtében véletlenül kénytelen volt az előírt cselekvést elmulasztani. Ez még nem alkalmas a casus és a vis major elhatárolására. Alkalmas az elváltásra annak a kiemelése, hogy a vis major feltétlenül mentesít a jogvesztés alól, míg a casus nem. Hogy azonban azt a kérdést, hogy milyen

eseményke van ilyen következménye, eldönthessük, a vis major fogalmának meghatározásán kívül az ilyenül fellépő esemény tartalmi elemeinek vizsgálatával is kell foglalkoznunk./1/

Mint a vis major fogalmi meghatározásának vizsgálatánál már érintettük, ahhoz, hogy egy esemény vis major legyen, szükséges mindenek előtt ennek hirtelen és előre nem látott fellépése és elháríthatatlansága./2/

/1/ Hasonlóan foglal állás a német Reichsgericht: Ob ein Ereignis höhere Gewalt ist, bestimmt sich nicht nach seinen Folgen, sondern nach seinem Wesen./Leppziger Zeitschrift 1916 1302 old./

/2/ Es sind also die Plötzlichkeit des Eintritts, die Unvorsehbarkeit, welche geeignet sind, einen Rückschluss auf dessen Unabwendbarkeit zuzulassen und so dem bezügliche Unfälle den Charakter der vis major zu verleihen. Schneider: Vis major und Haftungsprinzip. ZfHR.1896 360 l./ Schneidernek az a megállapítása, hogy az esemény gyors lefolyása is szükséges, nem helyt álló, mert ismerünk olyan vis major is, amely hosszú ideig tart/ forradalom, s sztrájk./

A hirtelen fellépés és az előre nem láthatóság együttjáró tulajdonságok rendszerint a fennforgásuk többnyire szükséges a vis major megállapításához. Már Cujacius felállította a tételt: Fortuitus casus est, cui praecaveri non potest, ami viszont az ellenállhatatlanságot tartalmazza, amellet a másik tétel mellett: Damna . quae imprudentibus accidunt, hoc est damna fatalia.

Van azonban a vis majornak egy olyan tartalmi eleme, amely mindezeknél jobban jellemzi: a rendkívüliség, amelynek okvetlen következménye az elhárithatatlanság/3/

/3/ Nach den herrschenden Doktrin bedeutet nämlich: "höhere Gewalt" ein ausserordentliche Ereignis, das selbst bei Anwendung aller nach Lage des Falles wirksamsten Vorsichten nicht angewendet werden konnte. Zwei Momente charakterisiren das Wesen der höhere Gewalt: die Ausserordentlichkeit des Ereignisses und die Unabwendbarkeit desselben./Randa: Das künftige deutsche Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen / ZfHR. LXIV. kSt. 1909 482 old./

A rendkívüliséget és elháríthatatlanságot nem úgy kell felfogni, hogy ezek egyszerű fogalmak és tartalmuk változatlanul az ember felfogásához és az ember testi és szellemi erejéhez igazodik. Ehhez is igazodik, de igazodik az élet viszonyok változásához, a természeti viszonyok változásához, /éghajlat, földrajzi alakulat/ a népfajhoz és még nagyon sok itt fel nem sorolható összetevő eredményezi az esemény ama tulajdonságát, amelyet a rendkívüli és elháríthatatlan szavakkal jelölünk /4/

Az előre nem láthatóság, az elháríthatatlanság, a hirtelen fellépés és a rendkívüliség a vis major fogalom tartalmilag változó elemei. Az életviszonyok módosulásával módosulnak ezek is. Ami ma előre láthatatlan, elháríthatatlan és rendkívüli, holnap már nem az. Holnap már más eseményeknek vannak még ezek a vis majorra fokozó tulajdonságai. Meglenniük azonban meg kell, és pedig mindig

/4/ Lásd: Elster: Hölhere Gewalt / Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. III. kötet. 196. old./

együttesen. Egyedül az előre láthatatlanság hiányát pótolhatja a többi tulajdonság nagyobb mértéke. A többiek azonban egymástól feltételeztetnek. Ami nem lép fel hirtelen, az nem rendkívüli, ami nem rendkívüli és így nem elháríthatatlan az nem vis major.

Van azonban a vis majornak két olyan tartalmi eleme, ami a többiekhez képest állandónak mondható: az extensitás és az intenzitás /5/ Az egyik minőségi a másik mennyiségi kellék.

Minőségileg az a kíváncsi, hogy az akadály ne csak egy személyt érintsen. Ez nem azt jelenti, hogy ténylegesen több személyt kell érinteni. Azt jelenti csupán, hogy több, akárhány személyre nézve fenn kell forognia az akadályoztatás lehetőségének /6/ Ha az esemény ezzel a tá-

/5/ Hermann: Otavsky: i.m. 18. sk.11.

/6/ Hermann-Otavsky szerint nem akadályozó hatásról, hanem potenciális akadályozó lehetőségéről van szó.

/i.m. 11. sk. 11./

lajdonsággal bír vis major akkor is, ha valójában csak egy embert akadályozott meg kötelessége teljesítésében.

Mennyiségileg az akadályozó esemény olyan erejére van szükség, amely ellen átlagos emberi erővel szembe szállni hiába való és céltalan.

Mindezeknek a tartalmi elemeknek pedig alapja és elengedhetetlen tartozéka az esemény nyilvános fellépése. Ez a vis major fogalom történeti fejlődésével és az ennek hatását szabályozó jogszabályok természetével függ össze. A vis major-ig terjedő felelősséget a bizonyítási nehézségek és visszaélések elkerülése tette szükségessé. Hogy vis major fennforgása esetén mentesítés adható, az annak a következménye, hogy ilyenkor a köztudomás bizonyít a köteles cselekményt elmulasztó vétlenség mellett. Ez pedig csak akkor történhetik meg, ha az esemény nyilvánosan folyik le.

Az erőhatalom tartalmi elemei tehát a következők:

a./ Alapelem: nyilvánosság.

b./ Mennyiségi kellék: megfelelő erejű fellépés.

Minőségi kellék: megfelelő kiterjedési hatás.

c./ Ismertető jelek:

Elegendhetetlenek: hirtelen fellépés,
rendkívüliség, elháríthatatlanság.

Elegendhetők: előre nem láthatóság.

III. A moratorium, mint erőhatalom a váltójogban.

1 §. A váltójogi moratorium fogalma.

A moratorium alatt az állam megfelelő szerveinek, hatóságainak ama intézkedését ért-

jük, amellyel az előirt váltó cselekmények törvényes határidejét meghosszabbítja, vagy ezek érintetlenül hagzásával a váltó lejáratát tolja ki bizonytalan, vagy meghatározott időre az illető állam területére nézve." /1/

A moratorium fogalmi elemei tehát a következők:

a./ Az állam erre hivatott szerve adja ki. Hivatott szerv: az államfő, a törvényhozás és a kormány . Csak ezek működési köre terjed ki ilyen horderejű intézkedések megtételére, mert az ő feladatuk az állam legfőbb vezetése. Ha azonban

/1/ Bozóky szerint : Moratorium alatt a fizetési kötelezettségnek háború katasztrófa , vagy válság idején külön törvénnyel, vagy törvényben gyökerező felhatalmazás alapján rendeletileg engedélyezett elhalasztását értjük, amely nem magát a lejáratot halasztja el, hanem csupán a lejáratral összefüggő váltó cselekmények idejét tolja ki, gyakorlatilag azonban szintén egyértelmű a lejáratnak elhalasztásával.
/i.m. I. k. 15 § II. 4. / A meghatározás sokat mond s ezért elhibázott.

az államfő, vagy a kormány ad ki moratorium rendeletet, nem szükséges, hogy ez törvényes felhatalmazás útján történjen. A szükségrendeletek, amelyek nagy csoportját alkotják a moratorium rendeletek, csak utólag nyernek törvényes jóváhagyást és mégis kötelezők hatályba lépésük óta./2/ Előfordulhat az is, hogy nem de jure, hanem csak de facto államfő, vagy kormány rendel el moratoriumot. Ez természetesen szintén kötelező, ha érvényesítésére megfelelő hatalmi eszközök állanak rendelkezésre, törvényes alapot azonban csak elrendelőjének törvényesítésével kap.

b./ a váltócselekmények törvényes határidejének meghosszabbítása, vagy a váltó lejára-

/2/ Az 1931. július 13.-án elrendelt bankzárlat hazánkban a bankok tekintetében elrendelt kötelező moratorium volt, amelynél fogva a bankoknak a betevőkkel szemben fenálló kötelezettségeinek tilos volt eleget tenni. Ez csak az utólag megszavazott 1931:XXVI. tc. vel nyert törvényes alapot, de kötelező ereje kezdettől fogva volt.

tának elhalasztása. Ez szólhat határozott időre, vagy bizonytalan ideig s bármikor meghosszabbítható. Rendszerint a váltóselekmények határidejének meghosszabbításában szokott a moratorium megnyilvánulni és nem a lejárat elhalasztásában, mert ez esetleg külföldi állampolgárok magánjogaiba való illetéktelen beavatkozás lenne. /3/ Ez a határidő meghosszabbítás lehet kötelező erejű s lehet kedvezmény jellegű. Ha kötelező erejű a váltóselekmények elvégzése tilos és semmis. Ha azonban kedvezmény jellegű, a váltóbirtokos az előirt váltóselekményeket az előirt időben rendszer joghatállyal elvégezheti, csak a moratoriumos állam polgára ellen váltóból eredő jogait nem érvényesítheti bíróságon. /Hogy az előbbi esetben sem teheti ezt, az nyilvánvaló/4/.

/3/ Hammerschlag I. konf. Actas 52 old.

/4/ Le moratorium est il un ^{terme} ~~terme~~ de droit ou de grace? Il est de droit en se sens que le juge ne peut pas le refuser dans la categorie de celles visées

A váltókötelezettség a moratorium idején quasi naturális obligációvá válik. Nem válik teljesen azzá, mert ezen jellege ideiglenes, s később elvész, hogy helyet adjon a civilis obligatio jellegnek. Nem válik naturális obligációvá azért sem, mert a moratorium ezek adósaira és hitelezőire bizonyos, a naturális obligáció természetével ellenkező, kötelező szabályokat teremt. /pl. kamat, rész^{let}fizetés stb./5/

c./ Szükséges, hogy a moratorium csak az illető állam területére szóljon. Ez a területi szuverénitás elvéből folyik.

A moratorium /6/ különbözik az önkéntes prolongációtól. A moratorium, amely a lejáratot kitolja a váltókötelezettekre azok ténykedése nélkül kihatással van. Az önkéntes prolongatio a

par la loi./ Thaller-Perceron 899 old. 1.j. / Plósz csak ezt az egyé elemet emeli ki a moratoriumnál, /Im. 63§ 321. old./

/5/ Részletesen tanulmányozhatók ezek pl. a gazdamoratoriumon.

/6/ A lejáratot elhalasztó moratorium; A határidőket meghosszabbító moratorium nem hasonlítható össze az önkéntes prolongációval, mert hatását a felek maguk soha el nem érhetik.

a felek összműködő cselekvését tételezi fel és csak fennmaradó hatályu./7/

Nem fogalmi eleme viszont a moratoriumnak, hogy alapjául valamely közveszély, válság, vagy egyéb látható és közérthető ok szolgáljon. Az államok tisztán politikai okokból / sőt ok nélkül is/ rendelhetnek el moratoriumot, szuverénitásuknál fogva. Tekintve azonban, hogy ez nemzetközi jogi kötelezettségek megsértése lenne, lehetőleg óvakodnak megtenni.

2§. Az államok moratorium elrendelési joga és a moratorium hatása a bel-és külföldi váltókötelezettekre.

Amig az a felfogás uralkodott, hogy a vis major a váltójogokra nézve hatálytalan, kész-

/7/ Nem moratorium, de a váltó lejáratának állami akarattal való elhalasztása, amit a vásári váltókra nézve a vásár elhalasztása jelent./Plósz:i.m. 63§ 3§1.1/

szerítő szükség volt egyes esetekben az állampol-
gárok gazdasági létének megóvása céljából moratori-
um elrendelésére, amely az állam hatóságaira és pol-
gáira nézve kötelező/1/ Ilyen esetben vagy külön
törvény intézkedett/ amilyen például az 1879:5 tc./
vagy a kormány a törvényhozás utólagos jóváhagyá-
sával/2/ Sőt Franciaországban állandóan érvényes
törvény sorolja fel azokat az okokat, amelyek foly-
tán moratorium rendelhető el./3/

/1/ Ugyanigy Plósz: i.m. 63§ 321 old.

/2/ A háborus felhatalmazási törvények mind megad-
ják a kormánynak a moratorium elrendelési jogát.

/3/ Loi du 27 janvier 1910 Actes 1.-er: Dans le cas
de mobilisation de l'armée, de fléau ou de calami-
té publique, de interruption des services publics
gérés par l'Etat, les départements ou les communes
soumis à leur contrôle, des décrets rendus en conseil
des ministres peuvent, pour tout ou partie du terri-
toire, proroger les délais dans lesquels doivent et-
re faits les protêts et les autres actes destinés
à conserver les recours pour toutes les valeurs
negotiables.

A moratorium elsődleges célja tehát az állampolgárok gazdasági jólétének és jóhírének megőrzése. Ugyanis erőhatalom esetén a különben fizetőképes váltóadó is időlegesen fizetőképtelenné válhatik. Ha már most ellene az állam óvás emelését is megengedi, még jóhírét és hitelét is veszélyezteti a jövőre nézve/4/. Míg ha megtiltja ezeket a hírnévrontó cselekményeket, ideiglenes fizetőképtelenségének állapotából annyira, amennyire ép bőrrel menti át őt a rendes gazdasági viszonyok közé. Ezt a célt szolgálja a moratorium.

Midőn azonban a vis major váltójogi hatását minden jogterületen elismerték, különösen

/4/ Salpius azt mondja: Gegen diesen /d.h. die französischen Wechselyerpflchteten/ sollte keine poursuite irgend einer Art, nicht einmal einkompromittirender Protest stattfinden. Darum sollte auch mit dem Regress gewartet werden gegen Ausländer, wie gegen Inländer/i.m. ZfHR. 1874 3. old./

pedig a hágai konferencián létrejött egységes törvényben szabályozták, az elsődleges cél mellé egy másodlagos is lépett. Ugyanis a hágai szabályozásban /s az 1912:LXIV. tc.-ben is/ az a szabály foglaltatik: Az erőhatalom megszűnte után a váltóbirtokos köteles a váltót elfogadás és fizetés végett haladéktalanul bemutatni és az óvást, ha helye van felvételni. Annak a megállapítása azonban, hogy a vismajor mikor szűnt meg és a váltóbirtokos tényleg "haladéktalanul" végezte-e el a szükséges cselekvényeket, emberfölötti munkát jelent a bírónak és sok visszaélés és téves ítélet meleg ágya /5/. Nem így állna a helyzet, ~~(ha az akadály)~~, ha az akadály teljes erejében lépne fel és egyik pillanatról a másikra szűnne meg. Ez azonban nem így van. Sokszor az aka-

/5/ Ugyanigy Wieland: Die Genfer Wechsel und Scheckrechtsabkommen./1930/31/ ZfHR 1933 200. old.

dály későbbi időpontban veszi fel a vis major sajátosságait , s megszűnésénél hamarabb veti azokat le. Ilyenkor szinte lehetetlen a két fontos időpont-ot vitán felüli érvénnyel megállapítani. Most jön segítségül az állam a moratoriummal, amelynek kezdő és végpontja lép az okául szolgáló akadály kezdő és végpontja helyébe. A visszaélések kizárása és a bírói munka illetően megkönnyítésére irányuló törekvés a moratorium másodlagos célja.

A moratorium az azt elrendelő állam hatóságaira, hivatalaira és polgáraitra kötelező. Ezzel a kérdés belföldi vonatkozásba el is lenne intézve. A moratoriumoknak azonban két faja van. Van nemzeti és van nemzetközi érdekű moratorium. A nemzeti érdekű moratorium csak az azt ^{elrendelő} ~~fránkiá~~ állam saját állampolgárait érinti, mint más állami rendelkezés. A nemzetközi érdekű moratorium azonban kihat az ál-

lam határain túl is, idegen állampolgárookra is, ~~(melyekre nézve)~~ amelyekre nézve az már nem törvény, hanem csak egy különös tényközlés, amelynek horderejét - ellenkező nemzetközi szabályozás híján - a külföldi állampolgár illetékes bírósága állapítja meg.

A váltó nemzetközi forgalmánál, fogva a váltójogi moratorium nemzetközi érdekű moratorium. Enn-élfogva reánézve szükséges a nemzetközi szabályozás gondolata, amely az 1870-71-es német francia háború következtében kiadott francia moratoriumok ellentétes bírói megítélése folytán merült fel nagy erővel.

1870 augusztus 13.-án ugyanis a francia kormány kiadott egy moratoriumot, amellyel minden váltócselekmény határidejét meghosszabbította és a meghosszabbított határidők letelte előtt a cselekmények elvégzését eltiltotta. A franciák

tisztában voltak a külföldi vonatkozásokkal és az-
 zal, hogy a francia anyagi törvény nem kötelezi a
 külföldi állampolgárokat/6/ Abból indultak tehát ki,
 hogy a váltóvilágszokás szerint a , a váltócsелеk-
 mények körülményeit a fizetési hely joga állapítja
 meg, s ezért nem a váltók lejáratát halasztották el,
 hanem a váltócsелеkményekre előirt időt hosszabbított-
 ák meg. Ugyanis a lejárat meghosszabbítása a fize-
 tést tenné lehetetlenné az eredeti lejáratkor, míg
 az óvási idő meghosszabbítása esetén , aki akar fi-
 zethet a lejáratkor./7/

Ez volt az egyik felfogás. A másik
 szerint, amelyet a franciáknál különösen Mathieu de
 la Covréze képviselt, az óvás tilalom maga a vis ma-
 jor. /8/

/6/ Cesne: Vous pouvez à votre fantaisie legisferer
 pour la France mais vous ne pouvez pas legisferer
 pour l'étranger./ZfHR 1876 416 old./

/7/ Sőt Duvernois kereskedelmi miniszter azt az álli-
 tást tette, hogy aki nem fizet óvás emelése nélkül is
 elveszti most is hitelét és ez fontos/ZfHR 1871.418.1/
 /8/ ZfHR 1871 421 l.

A francia moratorium az előbbi felfogást tette magáévá. Ezzel azonban a kérdés nem dőlt el. A váltóadósok természetesen minden ellenkező feltevessel szemben lejáratkor nem fizettek és az ügy indult viszkereseti perekben a bíróságok egymás után foglaltak állás a kérdésben. Ez az állásfoglalás azonban korántsem volt egyöntetű.

A berlini Reichsoberlandesgericht 1871 II. 21.-én hozott ítéletével a francia moratorium törvény miatt későn óvatolt váltóból emelt viszkereseti igényt elutasította azzal, hogy a francia törvény szavai nem fedik értelmét. Ilyen esetben az értelem a döntő és ez megtiltja a váltócselékmenyek végzését, tehát vis major. A vis major pedig a váltójogban nem mentesít. /Lásd Mathieu de la Covreze felfogását/9/.

/9/ ZfHR. 1873 628 old.

Az északitáliai főtörvényszék , a bresciai polgári törvényszék, a turini kereskedelmi törvényszék és a felebbezési bíróság , a turini semmitőszék, a bécsi Oberlandesgericht és az Oberste Gerichtshof , a norvég legfelső törvényszék, a genfi felebbezési törvényszék, a brüsszeli felebbezési törvényszék, az osztrák-magyar konzuli bíróság , a stockholmi törvényszék és a konstantinápolyi angol konzuli törvényszék elismerték a viszkereseti igényt. A milánói kereskedelmi törvényszék, a genovai felebbezési bíróság, a zürichi kereskedelmi törvényszék és a bécsi kereskedelmi törvényszék pedig a német álláspontot tette magáévá.

Az irodalomban ugyan így meg volt a kettéváltság. Lebanó, Busceni, Rossi, Ginseppe, Münzinger és Niggeler elismerték a francia moratorium mentesítő hatását, Simone Orefici, Fiock Jacques Kiss és Goldschmidt nem.

A moratorium külföldiekre is kiterjedő hatását ellenzők avval érvelnek, hogy ez a szerződés tartalmának a felek beleegyezése nélkül történő megváltoztatása. A kibocsátó és a forgatók, a saját lakóhelyükön kötelezettség vállalásukkor érvényben levő joghoz igazodnak. Ezen pedig idegen törvény nem változtathat. A moratorium akár hogy is van szövegezve a váltó eredeti lejárátát helyezi későbbi időpontra. Ennek a rendelkezésnek a moratorium állam polgárai kénytelenek magukat alávetni. A külföldi előzők azonban, akiket csak szerződéses kötelezettség terhel azért, hogy a váltó az eredeti lejáratkor ki lesz fizetve, ezen időpon-
ton túl akarataik ellenére nem lehetnek kötelezve. Az a hajlandóság, hogy a vis major általi akadályoztatás esetén méltányosságtól a kárt a váltóbirtokosról levegyük, méltánytalan szigorúságot eredményez a nem kevésbé vétlen viszkereseti adósokkal szemben, félre ismeri a szigorú feltételeket, amelyek

mellett a garantiát vállalták, nem veszi tudomásul ennek időbeli korlátait és elveszi a váltó forgalomtól a szükséges gyorsaságot és pontosságot. /Oberhandelsgericht Berlin ZfHR 1871. 656 -665 oldalak/ . A moratorium csak abban az esetben hat ki a külföldi kötelezettekre, ha kötelezettségük a moratorium elrendelése után keletkezett. / Jacques/ .

A moratorium külföldiekre is kiterjedő hatását elfogadók viszont így foglalják össze mondanivalóikat: A viszkereset megtartására szükséges váltócselkmények a fizetési hely érvényben lévő joga szerint ítéltetnek meg, mert az előzők egyetemlegesen felelnek az intézvénnyezett fizetéséért, ők ebben a vonatkozásban a fizetési hely jogának vannak alávetve. Ha ez nem így volna, esetleg a váltóbirtokos kárával előzőik gazdagodnának /10/

/10/ Mindezekről részletesen lásd Goldschmidt: Das Internationale Wechselrecht und das Französische Wechselmoratorium. ZfHR. XVII. köt. 294. sk. 11/és XVIII. köt. 625 sk. 11. A német álláspont védelmében l. még Salpius idézett dolgozatát. ZfHR. XIX. köt. 4 sk. 11/

A helyzet kétségtelenül az, hogy a moratorium első sorban az intézvényezett érdekét szolgálja, aki a moratoriumos állam polgára. Tőle tehát a váltóbirtokos tehát előbb nem követelhet fizetést, mint ez a moratoriumban meghatározva van. A moratorium tehát a váltóbirtokos érdekeit is korlátozza akár állampolgár, akár nem. A váltóbirtokos érdeke ugyanis az volna, hogy az intézvényezett nem fizetése esetén, bármily okból történje is az, azonnal viszkeresettel fordulhasson előzői ellen. Az előzők felelőssége azonban másodlagos smint ilyen a főkötelezett az intézvényezett kötelezettségéhez igazodik, tehát az előzőkre is az intézvényezettre irányadó jog, tehát a külföldi jog alkalmazandó. Ha ez a moratoriumot rendel el a moratorium az előzőkre is kiterjed. A nemzetközi érdekű moratoriumot tehát minden államban el kell ismerni.

Ez a felfogás azonban még ma sem tört magának feltétlenül utat. Mikor pedig a kérdés

felmerült / 1870.-ben / még teljes zavar uralkodott, Mint láttuk a bíróságok államok szerint ellenkező állásponton voltak. Megeshetett az, hogy az első viszkereseti adós, mint olasz állampolgár kénytelen volt a váltót visszaváltani német állampolgár előzője elleni viszkeresetét azonban a német bíróságok elutasították, így ő volt kénytelen viselni minden terhet.

Ennek a tarthatatlan helyzetnek az orvoslására javasolta még a múlt század végén a holland ügyvédi kamara és a Reformverein der Wiener Kaufleute a külföldi moratoriumok elismerésére megfelelő törvényhozási intézkedését. Ez azonban nem történt meg, a kérdés a vajudás állapotában volt egészen az 1928.-as szakértői javaslatig.

Még a hágai váltókonferenciák is a bíróságok belátására bízzák a külföldi moratoriumok

elismerését. Tovább megy már a hágai egyezmény alapján kidolgozott magyar és német váltó törvény javaslat, amely első rendben a kormány, illetőleg a császár hatáskörébe utalják a külföldi moratoriumok belföldi hatályának megállapítását. Csak ha az a megállapítás hiányzik, tehát másod sorban jut a bíróságok kezébe a döntés joga. A németek azonban fenntartják a jogot, hogy az állam jogait sértő külföldi moratorium esetén a sértett állam megfelelő ellenrendszabályt alkalmazzon. /11/

/11/ A német javaslat indokolása: Wenn ein Vertragsstaat mit dem aus seiner Souveränität fließenden, auf der Konferenz allseitig anerkannten Rechte in dringenden Notfällen ein Moratorium erlässt und damit von dem für diese Fälle nicht bindenden Vertragsrecht abgeht, so muss jeder andere Vertragsstaat, insofern er durch das Moratorium berührt wird, in der Lage bleiben, durch Gegenmassregeln die Anwendbarkeit des Act. 53. auszuschließen oder die Vorschriften dieses Artikels für diese Fälle zu ändern. /Langen: Der deutsche Entwurf etc. ZfHR. 1915 55. 1./

Az 1928-as szakértői javaslat a moratoriumot a vis majorral tekintette egyenrangúnak és így szabályozta a kérdést az 1930.-as genfi egyezmény is. Ez az egyezmény a záróokmány II: függelékében foglalt "Fenntartások" 22. cikkében külön is elismerte az államok moratorium elrendelési jogát./12/ Ez azonban két, a körülményekből következő megkorlátozással történt: a./ A moratorium elrendelési joga csak a Mag-as Szerződő Feleknek van/13./ b./ A moratorium csak 30 napig tarthat, mert a vis majorra esik egy tekintet alá és ez csak 30 napig késlelteti a váltócselkményeket, azután már pótolja őket-

/12/ A 22. cikk: Chacun des Hautes Parties contractantes à la faculté d'édicter des dispositions exceptionnelles d'ordre général relatives à la prorogation des délais concernant les actes conservatoires des recours et à la prorogation des échéances./Genf. 50. old./

/13/ Igy Wieland: Dern Genfer Wechsel und Scheckrechtsabkommen /1930/31/ 206.old. ZfHR. 1933.

Ad a./: A moratorium elrendelési jog az állami szuverénitás folyamánya, ezt egy váltójogi konferencia nem vonhatja meg egy államtól sem.

Ad b./: A moratoriumot minden állam annyi időre rendeli el, amennyire a szükség magával hozza, tehát 30 napon túl is. Így azután előállhat az a fonák helyzet, hogy a moratorium, amely a váltócsелеkmények elodázása végett rendeltetik el, az elrendeléstől számított 30 napon túl az általa elhalasztott cselekményeket pótolni fogja. Ez a visszás következmény, amely a hágai kompromissum folyamánya, vagy úgy hárítható, ha a moratoriumot kivesszük a vis majorral való egyenlő elbírálás alól, vagy úgy, ha a hágai kompromissumról az angol amerikai rendszerre térünk át. /14/

/14/ A közvetlen viszkereset elismerése megadná a moratoriumnak a hágai kompromissum szerinti pótló hatást már az elrendelésének első napján. Hammer-schlag a genfi konferencián célzott is ezekre a visszásságokra és összeférhetetlenségekre/Genf 261. 1/

A moratorium azonban jogosan esik a vis majorral egy tekintet alá, később kifejtendő okoknál fogva. Ezzel elesik az első megoldási mód és marad, mint kizárólagos kivezető út az angol-amerikai rendszer elvi tisztaságu elfogadása.

3 § A moratoriumok osztályozása.

A moratorium egységes fogalom olyan értelemben, amint jelen cím 1 §.-ában foglaltatik. Ha azonban az okokat vizsgáljuk, amelyek a moratorium elrendelését indokolják a moratoriumokat két osztályba sorozhatjuk:

Az első hágai konferencián a következő megkülönböztetést állította fel Hammerschlag osztrák delegátus: vannak tényleges akadály okából elrendelt moratoriumok/ moratoires d'origine physique/, amelyeknél az állam az akadály, a cspás

által igénybe vett váltóadósok segítségére siet és vannak politikai szempontból elrendelt moratoriumok /moratoires d'origine politique /, amelyek pénzügy politikai célokat szolgálnak. Javasolta, hogy csak a közveszély indokolta moratoriumok essenek a vis majorraal egy tekintet alá.

Hammerschlag ezt az álláspontját azzal indokolta meg, hogy moratoriumot el kell ismerni a vis majornak. Ha ezt nem tettük meg, a bíróságoknak ennek okait kell vizsgálni, hogy döntéseiket meghozhassák. Ha viszont a moratoriumok között nem különböztetünk meg, módot adunk egyes államoknak arra, hogy pénzügy politikai okokból elrendelt moratorium esetén saját külföldön felvett adósságait a külföldiekkel fizetteti ki és ezáltal joggátalanul gazdagodik. Ha viszont csak a közveszélyből elrendelt moratoriumokat kapcsoljuk be a szabályozás köré-

be , akkor a bírői döntés csak egy kérdésre van alapítva: Mi az oka a moratoriumnak, tényleges veszedelem, vagy politika? A kérdésre könnyű válaszolni/1/

Kétségtelen, hogy a moratorium egységes területét ilyen szempontból ketté lehet osztani. Ez azonban nem jelenti azt, hogy jogi megítélés szempontjából is helyes lenne ez a tudomány^{os} buvárkodás eredményezte szétosztás. Ha ugyanis elfogadjuk azt a javaslatot, hogy csak a tényleges akadályokból elrendelt moratorium jöhet számításba, mint a vis majorral egy tekintet alá eső tény, ezzel volta-képen(képen) magának a ténynek a hatását ismertük el, s csak a bíróságok munkáját könnyítjük azzal, hogy nem készerítjük őket magának az eseménynek tüzetes vizsgálatára. Ez azonban nem következetes megoldás. Amennyiben a moratorium okát ismerjük el, akkor ennek

/1/ 1. Wieland: Die Genfer Wechsel und Scheckrechtsabkommen /1930/31/ ZfHR. 1933.

kezdeti és végpontját, valamint lényegét is vizsgálni kell/2/s a moratorium kezdő és végpontja nem szükségképen esik össze az alapját képező esemény vis major jellegének kezdő és végpontjával. A bíróságoknak tehát csak a között a két időpont között lehet figyelembe venni a moratoriumot, amikor az alapját tevő esemény vis major jellegű. Ezzel azonban a moratorium fent ismertetett másodlagos céljának nem tud megfelelni. Ha viszont ezt szem előtt tartva a vis major kezdő és végpontját a miatta kiadott moratorium kezdő és végpontjával azonosítjuk, akkor helyesen járunk el, de nem következetesen, Hammerschlag javaslata értelmében, mert ezzel bizonyos ideig a kellő ok nélkül fenálló moratoriumot is elismertük/3/ Ha pedig ilyen vonatkozásban már

/2/ Ennek szükségességét Wieland is elismeri/Das internationale Wechselübereinkommen ZfHR 1913 56-57 11/
 /3/ Mert a moratorium lejáratára mindig későbbi időpontban történik, mint az alapjául szolgáló tény vis major jellegének megszűnése, tehát a moratorium határ idejének utolsó napjaiban a kívánt értelemben ok nélküli.

elismertük a kellő ok nélkül fennálló moratoriumnak a külföldi váltóköttelezettekre is kiható erejét, nincs akadálya az erő elismerésének akkor sem, ha a moratorium teljes fenállása alatt nem bir tényleges alappal.

Jogi megítélés szempontjából tehát a moratoriumot egységesnek kell felfogni, mert ha nem így fogjuk fel nem is neki tulajdonítunk a vismajorral azonos erőt és ezzel másodlagos célját elvonjuk. Ebben az esetben pedig ellentétes birói gyakorlat fejlődik ki államok szerint és a váltóbirtokos jogainak védelme a bíróságok önkényére bízatik./4/

A genfi egyezmény 54. cikke nem is tesz különbséget a moratoriumok között.

/4/ Ilyen értelemben szólaltak fel a genfi konferencián Sulkovszky, lengyel, Quassovszky német és Ekeberg svéd delegátusok. Különösen figyelemre méltó Ekeberg érvelése: Nem eléggé indokolt moratorium esetén sem a váltóbirtokos hibája, hogy nem mutathatta be a váltót, sőt ez még kormányának sem ró-

4§. A Moratorium, mint váltójogi erőhatalom.

Mikor a moratorium váltójogi hatásának a külföldi váltókötelezettek tekintetében való elismerése napirendre került a berlini Oberhandelsgericht nagy port felvert ítélete nyomán, amely a viszkeresetet a váltócsелеkmények elmulasztása miatt a váltóbirtokosok vétlensége ellenére elvonta, az irodalomban nagy vita kerekedett. A nézetek többsége azonban afelé hajlott, hogy a moratorium nem lehet olyan hatásu, mint az erőhatalom és a külföldi váltókötelezettekre annyiban hat ki, hogy a váltóbirtokos a moratoriumos állam alattvalóinak kihagyásával közvetlenül ellenük indíthatja meg a viszkeresetet és az utolsó külföldi előző fordulhat majd a moratoriumos állam váltókötelezettje ellen a mo-

ható fel. Nem méltányos tehát kevésbbé kedvezményezni őt, ilyenkor, mint más esetben/Genf. 262.1./

ratorium megszűnte után. Elévüléstől nem kell tartani, mert ez a moratorium alatt nyugszik./1/ A külföldi előzők ellen a viszkereset lehetősége megvan, mert a viszkereset szempontjából lehet a váltót a moratorium ellenére is óvatolni és erre szükség is van, mert különben elvész a viszkereset s a moratorium olyan hatásokat vált ki, amelyeket nem akart és nem is szabad kiváltania/2/

Ez az álláspont azonban nem helyes a viszkereseti adósok már kifejtett másodlagos felelősségénél fogva. Nem is talált elfogadásra, hanem helyet adott annak a felfogásnak, amely a moratoriumot vis majornak tartotta. Ez a felfogás próbált érvényesülni már a hágai konferencián, ahol azonban Hammerschlag már ismertetett javaslatain nem tudott megfelelő kifejezésbe jegecedni. Annyi

/1/ Erre az eredményre jut Salpius:i.m. 5 sk.11 ZfHR XIX. kbt.

/2/ 1. Salpius:i.M. 4. oldal.

eredményt azonban elért ez a konferencia, hogy ki-
mondotta, hogy a moratorium vis major is lehet/3/.
A Lyon-Caen-Simons féle jelentés kimondja, hogy a
bíróóságok dolga annak a megállapítása, hogy melyik
külföldi törvényes intézkedés megy vis major szám-
ba. Az azonban nem tartozik a bíróság vizsgálódásai.
nak körébe, hogy az idegen állam moratorium elrende-
lésével nem sértett-e nemzetközi kötelezettséget./4/

Tovább ment egy lépéssel az 1914
évi magyar javaslat ama rendelkezés felvételével,

/3/ Hammerschlag: Par l'expression " calamité pub-
lique " /allgemeine Notstand/ nous comprenons aussi
le cas de un moratoire et il me semble que c'est une
des tâches les plus importantes sinon la plus impor-
tante pour une loi internationale sur la lettre de
change, de régler cette question qui , dans le commer-
ce international a causé tant de difficultés./I.konf
Actes 52. old./

/4/ Wieland: Die Genfer Wechsel und Scheckrechtsab-
kommen /1930/31/ ZfHR. 1933 196 sk. 11.

amely megadja a kormánynak a jogot, hogy bizonyos külföldi moratoriumokra alkalmazza az erőhatalomra vonatkozó szabályokat/5/ Azonban ez az intézkedés is inkább politikai célt szolgált./6/

Az 1928.-as szakértői javaslat után a moratoriumot a vis majornal egy kalap alá vette s ugyan így tett a genfi konferencián elfogadott egységes váltótörvény 54 cikke is.

Ennek tárgyalásánál a moratoriumnak vis majorként való felvétele ellen Quassowszky és Giannini emeltek különösen szót Hammerschlagon kívül, Aki ismert javaslatát védte. Itt azonban már teljesen

/5/ Ez érdekében áll minden államnak, mert a moratorium csak az azt elrendelő állam bíróságaira kötelező/ Bozóky II. köt. 27 § B./ 2 a./ 482 old.

/6/ Abban a kérdésben egyébként, hogy külföldi moratoriumok esetében az 53 §. alkalmazást nyerjen-e, nemcsak igazságügyi, hanem a rendkívüli helyzet szerint igazodó állampolitikai szempontok is irányadók lesznek./Igazságügyi Javslatok Tára XIV. évf. 5 sz. 562 old./

érvényesült az a felfogás, amely már Hágában felütötte a fejét, és amelyet Vischer a sveici delegátus Genfben teljes sikerrel vitt érvényre, kifejtve azt, hogy a moratoriumot fel kell venni a vis major mellé " car non seulement ce sont les plus importants, mais aussi les plus fréquents des cas de force majeure ayant une portée pratique" / Genf 256 old/

Molleugraff holland és Gianni olasz delegátusok szintén a moratorium felemlítését kérték a vis majorról szóló szakaszban, bár szerintük a moratorium benne foglaltatik a vis majorban, mint factum principis./Genf 257-259 old./6/

A konferencia azonban azzal az indokolással, hogy ami az egyik államban factum principis s mint ilyen vis major, nem az a másik államban/7/, a moratoriumot külön felemlítette az 54 cikk

/6/ Ellene voltak: De la Valée, Poussin, Hammerschlag
 /7/ Ez az álláspontja a Lyon-Caen-Simons jelentésnek is.

szövegébe. Ezzel félreérthetetlenül jelezték, hogy azok a hatósági rendelkezések, amelyek egy államban megtiltják a váltócsелеkmények végzését, különösen az óvás emelését, a többi államokra nézve vis major számban mennek./8/

Ezt az eredményt Wieland már 1926-ban megjósolta/9/. Szükséges is az államok békés kereskedelmi érintkezésének előmozdítása céljából s a moratoriumok vis majorkénti elismerésében minden törvényes és szabály nélkül egészséges viszonszágnak kellene érvényesülnie akkor, is, ha a moratorium nem lenne minden kül és belföldi váltókötele-

/8/ Genf 144-145 ll.

/9/ ... eine dritte Konferenz die von den Haager Konferenzen bekundete Scheu vor Regelung der Moratorien, dem nahezu einzigen praktischen Anwendungsfalle höhere Gewalt, bei Seite legen und sich auf dem Boden eines einheitlichen und sachlich angemessenen Prinzips verständigen wird. /Wieland: Die Gegenwärtigen Aussichten eines Welt Wechselrecht. ZfHR. LXXXVIII. k3t. 165 old.

zetre egyaránt a vis major. Azonban Molengraffnak és Gianninak van igaza. A moratorium, mint factum prinzipis vis major az azt elrendelő állam polgárára, az intézvényezetre és az ennek helyi joga szerint eljárni köteles váltóbirtokosra, mint az előzőkre még ha külföldiek is.

Az előzők felelőssége ugyanis másodlagos, akkor vonhatók felelősségre, ha az elsődleges kötelezett, az intézvényezett nem fizet, a váltókötelezettek egyetemlegességének elvénél fogva akként vonhatók felelősségre, mint az intézvényezett. Ha tehát ez saját helyi joga szerint moratorium kedvezményében részesül, ez a kedvezmény kihat a vele egy szabályozás alá eső előzőire is. A viskereseti kötelezettek tehát ebben a vonatkozásban, mint egy a moratoriumos állam polgárainak tekintendők, s így a moratorium, mint factum prinzipis rájuk nézve is vis major, amelyet minden állam bíróságának ilyenül figyelembe kell venni. A moratorium felemlítése tehát a törvény szövegében a vis major mellett helytelen

és fűlőseges.

K ü l ö n ö s r é s z .

E rész egy váltó az 1876:XXVII tc. által megállapított s az 1912:LXIV. tc. által módosított pályájának egyes állomásaira nézve vizsgálja az erőhatalom hatását. Az erőhatalom fogalmát itt már az általam ismertetett értelemben veszem s így próbálok kimutatni, hogy mi ennek a hatása az elfogadás és fizetés végetti bemutatásra, az óvásra, a viszkeresetre és az elévülésre. Végül röviden vizsgálom az erőhatalom hatását a váltóadó oldalán.

I. Az erőhatalom hatása az elfogadás végetti bemutatásra.

Az idegen váltó főköttelezettjévé az intézvényszerű azáltal válik, hogy a reá intézett váltót elfogadja. Ez megtörténhetik a váltónak a for-

galomba való kilépése előtt is. Ha azonban a váltó az elfogadó aláírása nélkül kezdi meg pályáját, birtokosának azt az intézvényezettnél elfogadás végett be kell mutatnia, mert az intézvényezett elfogadása által válik az utóbbi a váltó adósává.

A váltóbirtokos ezt a bemutatást a lejáratig bármikor eszközölheti, sőt a fizetés végetti bemutatással egyesítheti, mikoris a fizetés megtagadása egyuttal az elfogadás megtagadása is lesz, és a két tényt egy óvással lehet bizonyítani.

Ebben az esetben az erőhatalom, mint külön az elfogadás végett való bemutatásnak akadályát nem jön tekintetbe.

Számitásba kell venni azonban a vismajor hatását az elfogadás végett való bemutatás esetében azoknál a váltóknál, amelyeknél az elfogadás végett való bemutatás a váltóbirtokosnak nemcsak joga, de kötelessége is.

Ez a magyar váltótörvény szerint két esetben fordul elő:

a./ lát után bizonyos időre szóló váltónál;

b./ telepített váltónál.

Ad a./ A lát után bizonyos időre szóló váltó elfogadásának az intézvényezett láttamozásával történő keltezése állapítja meg az illető váltó lejáratát. Ezért kell ezt bemutatni elfogadás végett. A bemutatási határidőt a kibocsátó, vagy bármely forgató meghatározza. Ilyen meghatározás hiján a kiállítástól számított 2 éven belül kell a váltót elfogadás végett bemutatni.

Az 1912:LXIV. tc. azt mondja: "A látás és lát után bizonyos időre szóló váltók tekintetében a 30 napi határidő attól a naptól kezdődik, amely napon, még ha ez a nap a bemutatási határidő eltelte/ előtt van is, a váltóbirtokos az őt közvetlen megelő-

ző forgató az erőhatalom esetéről értesítette. " Ez azt jelenti, hogy a váltóbirtokos önkényére van bízva az eredeti bemutatási határidő tetszőleges szabályozása, a törvényes leghosszabb időtartamon belül. Ha már most az akadály 30 napnál rövidebb ideig tart, megszűnése után nyomban köteles a váltóbirtokos az elfogadás végetti bemutatást elvégezni, hogy jogait előzői ellen megőrizze. Ha az akadály 30 napnál hosszabb ideig tart, a 31. napon köteles viszkeresetet indítani elfogadás hiánya miatt, holott az intézvényezettnek esze-ágában sincs az elfogadást megtagadni.

Ez kétségtelenül visszás eredmény.

Helyesebb lenne kimondani azt, hogy lát után bizonyos időre szóló váltóknál az erőhatalomnak csak akkor van az elfogadás végett való bemutatásra hatása, ha az előirt határidő végén áll be s annak utolsó napján is tart. Ebben az esetben az előirt határidő az akadály végéig meghosszabbodik s megszűnte után az

elmulasztott elfogadás végetti bemutatás pótlandó/1/

Ad b./ Telepített váltónál az elfogadás végett való bemutatást lejáratig bármikor lehet teljesíteni, tehát az azt akadályozó erőhatalom könnyen összeeshetik a fizetés végetti bemutatást akadályozó erőhatalommal.

Ennek külön vizsgálata így nem szükséges.

II. Az erőhatalom hatása a fizetés végetti bemutatásra.

A váltótörvény 43 és 102 §.-aiból valamint a dolog természetéből is következik, hogy a váltó lejáratkor a váltóelfogadónál fizetés végett

/1/ Ennek a felfogásnak akar utat nyitni Bozóky is az 1914.-es javaslat miniszteri indokolása nyomán /i.m. II.k. 27 § B./ 2b./ Az utat azonban elállja a törvény szövege. A magyar Contre-Projet 74 cikke pedig a 30 napot a váltó keltétől számítja./II. konf. Doc. 119. sk. oldalak./

bemutatandó, mert különben az elfogadó nem tudhatja, hogy a váltó lejáratkor kinek a birtokában van./1/ Ez azonban nem azt jelenti, hogy a váltóadósnak csak akkor kell fizetni, ha a váltót nála fizetés végett bemutatták. A váltóadós ugyanis a váltó összeget lejáratkor bírói letétbe helyezheti, ha nem tudja ki a váltóbirtokos. Ha pedig arról, hogy az általa kiállított váltó kinek a birtokában van lejáratkor, tudomással bír, a késedelem következményei vele szemben a bemutatás meg nem történte esetén is beállanak/2/

A fizetés végetti bemutatás nem is az elfogadó elleni keresetnek, hanem a viszkeresetnek a fenntartására szolgál./3/ A fizetés végett

/1/ C.1902 ápr. 9. 427 Gr. II. 505 old. Tatics-Sándor é. Összefoglaló döntvénykönyv. I. köt. 314 old.

/2/ Grill: Új Döntvénytár XXIII. köt. 1929-30 1002 sz. 614 oldal.

/3/ A váltó elfogadója elleni váltókereset fenntartására a fizetés végett való bemutatás nem szükséges és elmulasztásának egyéb hatálya nincs, mint az, hogy az elfogadó a bemutatás megtörténte előtt kéle-

való bemutatásnak és az óvásnak a Vt. 41. §.-a szerint joghatállyal a váltóban meghatározott lejáratkor kell teljesíteni teljesítettnek, még fizetési halasztás esetében is./4/

A lejárat szempontjából 3 féle váltó különböztetünk meg:

a./ látra szóló váltót,

b./ lát után bizonyos időre szóló váltót,

c./ határozott időre szóló váltót.

Ad a./: Látra szól az olyan váltó, amelyet bemutatáskor azonnal ki kell fizetni. Ez a hirtelen pénzzükségletet van hivatva kielégíteni. Ha már most az erőhatalom fennállása alatt lenne a váltóbirtokosnak pénzre szüksége, ez szükségletét az erőhatalom miatt nem tudja azonnal kielégíteni.

delemben nem esik./Kuria P. VIII. 1151/1929. sz. a. 1930 március 27.-én. Kereskedelmi jog 1930 5 sz. 122 1 /4/ Kuria 1892 okt. 25. 1427/1891 sz. a. Grill Döntvénytár 150. oldal. 432.

Kétségtelenül itt a közvetlen viszkereset jobban megfelelne a látra szóló váltó természetének, mint a hágai kompromissum, amely szerint a váltóbirtokos azon a napon, amelyen a váltót fizetés végett be akarta volna mutatni, értesíteni köteles előzőjét a vis major esetéről és ennek az értesítésnek elküldésétől számított 30 nap múlva megindíthatja viszkeresetét, ha még akkor is fennáll az akadály. Ha az akadály előbb megszűnt természetesen nem kell bevárni a 30 nap leteltét, hanem az akadály megszűnte után azonnal be lehet mutatni a váltót fizetés végett az intézvényezettnél.

Ad b./ : Lát után bizonyos időre szól az a váltó, amelyet az elfogadás ^{végett} ~~napján~~ történt bemutatás után a váltóban meghatározott idő múlva kell kifizetni. Ez a régi kiméleti napok intézményének a mai váltójogba való átültetése. A várakozási idő arra szolgál, hogy ez alatt az intézvé-

nyezett a váltóösszeget. ^{összeszedje!} A várakozási időtartam le-
 telte előtt fizetést nem lehet követelni. Mindebből
 az következne, hogy ha a váltó már a lejárat megállá-
 pitása szempontjából már keltezte van, ez időpont
 és a lejárat közötti időben felmerülő vis major ne
 jöjjön számításba. Sőt ha az elfogadás végetti bemu-
 tatást vis major gátolta, s ez a vis major az érte-
 sitéstől számítva hamarabb szűnt meg 30 napnál, ho-
 lott a várakozási idő több 30 napnál, a fizetés vé-
 getti bemutatás szempontjából még ez a vis major se
 jöjjön számításba. Csak ha kevesebb a várakozási
 idő tartama, mint a vis majoré az értesítéstől szá-
 mitva. /5/

Természetesen ezek a megállapítások
 csak akkor helytállóak, ha az 1912:LXIV. tc. alapján
 állunk. Mivel azonban céлом a jelenlegi szabályozás

/5/ Felhivja erre a lehetőségre a figyelmet Her-
 mann-Otawsky / i.m. 32 sk. oldalak/

ismertetése, ezen az alapon kell állanom.

Jelenleg azonban a látra szóló és a lát után bizonyos időre szóló váltók között abban az esetben, ha erőhatalom alá esnek, nincs különbség.

Az értesítés elküldésének időpontja számít keltezésnek s 30 nap múlva, ha a vis major ekkor még fenáll, a fizetés követelhető akár látra, akár lát után bizonyos időre szóló váltóról van szó.

Pontosabban véve a helyzet a következő:

Ha az erőhatalom 30 napnál rövidebb ideig tart:

a./ a látra szóló váltót az akadály megszűnte után azonnal fizetés végett be kell mutatni.

b./ a lát után bizonyos időre szóló váltónál szintén azonnal meg kell indítani a visz-

keresetet, tekintet nélkül arra, hogy ez a "bizonyos idő hosszabb-e, vagy rövidebb 30 napnál."

Ez az ami helytelen és kiküszöbölendő, mert a váltóbirtokost jobb, az intézvényezettet és az előzőket pedig rosszabb helyzetbe hozza mint lettek volna, ha a vis major közbe nem lép./6/.

A lát után bizonyos időre szóló váltónál felléphet a vis major a szabályszerű keltezés után is. Ha az előirt várakozási idő letelte előtt, tehát a lejárat előtt megszűnik, nem jön tekintetbe. Ellenkező esetben hatása a következő csoportban ismertetettel esik egy tekintet alá:

Ad c./: Határozott időre szól az a váltó, amely meghatározott naptári napra van kiállítva, lejáratkor fizetés végett bemutatandó és fizetendő.

/6/ A genfi konferencia úgy oldja meg a kérdést, hogy kimondja: a lát után bizonyos időre szóló váltóknál ez az idő 30 nappal megnövekszik. Ez azonban nem helyes.

Ha lejáratkor erőhatalom akadályozza a fizetés végetti bemutatást, ez pótlendő a vis major megszűntekor. Ha a vis major 30 napnál tovább tart viszont, ez pótolja a fizetés végett való bemutatást. Ugyan ez áll az előző csoport végén jelzett esetre is.

III. AZ ERŐHATALOM HATÁSA AZ ÓVÁSI IDŐRE.

1. § Az óvási idő indoka.

Az óvást a jelenleg érvényben álló váltótörvény szerint a lejáratot követő második köznapon kell felvenni. A lejárat és az óvás felvétele közé eső idő az u. n. óvási idő. Ebben az időben a váltóadás bármikor fizethet és nem esik késedelembe, a váltóbirtokos pedig szabadon bemutathatja az intézvényezettnek a váltót anélkül, hogy viszkereseti jogát elvesztené.

Az Óvási idő történelmi alapját a kiméleti idők intézményében kell keresnünk. A kiméleti napok kezdetben a váltóbirtokos érdekét szolgálták s behozatalukra a vis major váltójogi hatásának elismerése adott okot. A kiméleti napok intézményének következtében a váltóbirtokos, amennyiben cselekvésében a vis major akadályozta, a kiméleti időn belül pótolhatta cselekményét. A vis major következtét azonban bizonyítani kellett.

A kiméleti napok intézvénye azonban lassankint eme történelmi alapjától elvált. A kiméleti napok most már inkább az adós érdekét szolgálták s a vis major pedig a körülötte viharzó ellentétes nézetek kiegyenlíthetetlensége folytán eltűnt a váltótörvények szabályozási köréből. /1/

/1/ 1. Einert:i.m. 377 sk. 11.

Idők folyamán még a kiméleti napok intézménye is kihalt és midőn a váltójog egységesítésére az első lépések megtörténtek, ezek egyuttal a kiméleti napok intézményének végleges eltörléséf is jelentették. Helyét az óvási idő foglalta el. Erre nézve már a brémai szabályok rendezték a vis major hatását. /2/

2§. Az óvási idő, mint az óvás formai kelléke.

A magyar váltótörvény szerint az óvás felvétele a váltóbirtokosnak előzőivel szemben fenálló kötelezettsége, melynek elmulasztása a visz-

/2/ 17. cikk: Die Protestfrist soll wegen höherer Gewalt für die Dauer der Störung, aber niemals über eine kurze, ein für alle Mal durch das Wechselgesetz zu bestimmende Frist hinaus erstrecht werden./ZfHR. 1877. 630. oldal./

kereset elvesztését eredményezi./1/

Egészen természetes az, hogy saját polgárainak kötelezettségét minden állam szabadon állapítja meg és ezen kötelezettségnek formája is az illető állam törvényhozó hatalmának szabályozási körébe vág. A váltójog azonban ez alól az elv alól annyiban kivétel, hogy ennek körében egy állam más állam polgárainak kötelezettségeit is szabályozza, amennyiben ezeknek neve, mint váltókötelezetteké egy olyan váltón szerepel, amely az illető állam területén fizetendő és nem fizetés esetén óvatolandó. Az óvás formájára nézve a fizetési hely joga az irányadó. Ezt az elvet foglalja magában a DWO 86 cikke/2/

/1/ Ugyan így a portugál kereskedelmi törvénykönyvről Mittermajer: Das portugiesisches Handelsgesetzbuch.

/ZfHR. 1889. 513. old./

/2/ Über die Form der mit einem Wechsel an einem ausländischen Platze zur Ausübung oder Erhaltung des Wechselrechts vorzunehmenden Handlungen entscheidet des dort geltende Recht.

amely annyi vita kiinduló pontja volt.

Az erőhatalom váltójogi hatásának vizsgálatánál az óvási formák / hely, közeg, stb./ nem jönnek figyelembe. Egyedül azt a kérést kell eldönteni, hogy az óvási idő az óvás formai kelléke-e, vagy nem? A kérdés eldöntése fontos azért, mert ha az idő formai kellék, abban az esetben az óvási idő szabályozása teljesen a fizetési hely törvényhozásának van fenntartva, az ezt a szabályozást minden korlátozás nélkül megteheti, azt tetszése szerint hosszabbíthatja, vagy rövidítheti. Viszont, ha tagadjuk, hogy az óvási idő formai kellék, ezzel tagadjuk annak jogosságát is, hogy külföldi váltóadóssal szemben bármely állam által kiadott moratorium kötelező hatályúlyal bír.

A kérdés eldöntése az egész váltójog egyik legnehezebb része. Salpius/3/ , aki a kérdéssel

/3/ Salpius: i.m- ZfHR. 1874 56 old.

először foglalkozott behatóan , az óvást formai kel-
léknek tekinti, de a moratoriumot még nem ismeri el.

A helyzet valójában az, hogy az óvá-
si idő a visszkeresetnek természetes előfeltétele.
Az óvás ünnepélyes cselekmény , a kellő időben elfo-
gadás, vagy fizetés végett bemutatott váltó el nem
fogadásának, vagy ki nem fizetésének hiteles igazolá-
sa. Hogy az ennek alapjául szolgáló cselekmények,
s maga az igazolás elvégezhetőek legyenek, bizonyos
időre van szükség. A váltóforgalom biztonsága pedig
megkívánja, hogy ez az idő törvényes szabályozást
nyerjen és ez a szabályozás az óvás többi kellékeit
szabályozó helyi törvényhozásnak van fenntartva s
kötelezi az összes váltókötelezetteket. Természetes
is, hogy ez a szabályozás, amely az elfogadóra vo-
natkozik, első rendben kiterjedjen ennek előzőire is.
Az előzők felelősége másodlagos és csak akkor lép
előtérbe, ha a szabályszerűen felszólított elfogadó
vonakodott teljesíteni azt, amire felszólították. Az

előzők tehát az elfogadó helyett felelnek, nyilvánvaló tehát, hogy aszreint a jog szerint felelnek, mint az elfogadó. Ez a váltókételezettség egyetemlegességének elvéből is folyik.

3§. A magyar jog álláspontja az 1912:LXIV. tc. elött.

Az 1876:XXVII. tc. az óvási időt anyagi előfeltételnek tekinti, amelynek bármilyen okból történő elmulasztása a visszkereset elvesztésével jár. Ezzel elvi ellentétbe került a francia, angol és a régi magyar jog álláspontjával. /1/

/ A kérdést az általános részben részletesen tárgyaltam, lásd ott./

4§. Az 1912: LXIV. tc. teremtette helyzet.

Az 1912:LXIV. tc. csak abban a részben vonatkozik az óvási időre, amelyben azt bi-

/1./ 1. Bedő: A magyar váltójog kézikönyve. 1926. 121. oldal.

zonyos előfeltételek fennforgása esetén legfeljebb 30 nappal meghosszabbítja.

Eszerint, ha az előirt váltócselkmények elvégzésének útjában elháríthatatlan akadály állott, a szükséges határidő az akadály megszűntéig meghosszabbodik és ekkor az elmulasztott cselkményt azonnal pótolni kell. Ha az óvásnak állott útjában az előirt napokon vis major, akkor ezt az akadály megszűnte után kell felvenni, tehát az óvási időt a vis major meghosszabbítja. Ez a meghosszabbítás azonban csak 30 napos lehet, mert ennél hosszabb ideig tartó vis major már pótolja az óvást. Itt tehát óvási időről szó nem lehet.

5§. Az "óvás nélkül" kikötés e tárgy vonatkozásai.

Hogy az óvási idő mennyire természetes formai kelléke az óvásnak és mennyire nem anyagi előfeltétele a visszkeresetnek, látszik abból, hogy visszkeresetet lehet indítani óvás nélkül is.

Itt nem arra az esetre gondolok, amikor az erőhatalom pótolja az óvást, hanem az "óvás nélkül", "költség nélkül" stb. kikötések váltójogi megengedettségére. Ilyen esetben - a körülmények szerint - vagy csak az ezt kikötő, vagy minden váltóköttelezett ellen lehet indítani visszkeresetet előzőleg felvett óvás nélkül. Sőt a netalán mégis felvett óvás költségei az óvatolót terhelik.

Ha egy ilyen kikötést magán viselő váltó jut erőhatalom által bajba, a következmények értelemszerűleg ugyan azok lesznek, mint más váltóknál. Ugyanis míg más váltóknál az óvás az, amit az erőhatalom akadályoz, s elhalaszt legfeljebb 30 napig, itt a visszkereset megindítása az akadályozott váltócsелеkmény, ami rendszerint együtt jár a fizetés végetti bemutatással ezeknél a váltóknál. Ez így van a váltóköttelezettek egyetemlegességének és az előzők pótlólagos felelősségének elvénél fogva akkor is, ha az előzők külföldiek, akikre az elfogadót

akadályozó vis major közvetlenül nem hat ki.

A kérdés a gyakorlatban nem igen fordul elő, mert olyan váltóknál, amelyet óvás nélkül el lehet indítani a visszereset utján a fizetés végleti bemutatást s a fizetés megtagadását nyomon követi a visszereset megindítása, s így ezek a váltócselvények időbelileg nem sok eltolódást mutatnak.

Meg kell azonban jegyezni, hogy az "óvás nélkül" kikötés csak a fizetés hiánya miatt emelt óvást zárja ki, de nem az elfogás és a biztonság hiánya miattit./1/.

Ha az akadály 30 napnál tovább tart a váltó lejáratától számítva, a visszereset a 31. napon megindítható. Tehát a követendő eljárás teljesen megegyezik a többi váltóknál követendő eljárással.

/1/ 1. Certzen: Wechselregress ZfHR. 1914 103 oldal.

sal. Ez természetes is, mert az "óvás nélkül" kikötés csak a visszkereseti számla csökkentését célozza és nem egy váltócsoport különleges elbírálását. Ha ez nem így volna, minden váltó magán viselné az említett kikötést.

IV AZ ERŐHATALOM HATÁSA A VISSZKERESETRE.

1 §. A magyar jog álláspontja az 1912: LXIV. to. elöt

Az 1876:XXVII. tc. szerint a visszkeresetnek két anyagi előfeltétele van:

1./ hogy a váltó lejáratkor fizetés végett bemutatassék /vagy elfogadás végett./

2./ hogy a fizetés / elfogadás / elmaradását óvási okirat igazolja.

Ha az óvás emelését bármi, akár erőhatalom is, lehetetlenné teszi, vagy késlelteti, a hátrány nem a váltókötötteket, hanem a váltóbír-

tokost éri, akit csak a gazdagodási kereset kárpótolhat. /1/

Ennek a szabályozásnak alapjául az az elgondolás szolgált, hogy az óvatolás a váltóbirtokos mulaszthatatlan kötelezettsége, amely egyedül képes bizonyítani, hogy a fizetés a váltóbirtokos hibáján kívül maradt el. A visszkeresetnek az alapja pedig ez a tény./2/

Nagy Ferenc szerint az az általános szabály, hogy a kötelezett fél a vétke nélkül lehetetlenné vált cselekményekért nem felelős, itt nem nyer alkalmazást, ami ugyan a váltóhitelezőre méltánytalan lehet, de összhangzásban áll a váltóköve-

/1/ Ugyan így Garais Riesler a német jogra nézve.
/Wechselordnung. 40 oldal./

/2/ 1. Apáthy : Anyagi és alaki váltójog I.k. 222. oldal. Ugyan így Grünhut/II.397.old. 12.j. / és Sicher-
mann / Előadás 35 oldal./ Így a Kuria is / 1905 május 18.4/1905 sz./

telés szigorúságával, és a váltóforgalom biztonságával, amely tetemesen szenvedne, ha a váltókötelezettek az előirt feltételek kellő időben való teljesítésére biztosan nem számíthatnának s a váltóbirtokos személyes körülményeitől függének/3/

Másik nagy váltójogászunk Plósz Sándor ehhez még hozzáteszi, hogy a váltóbirtokos köteles váltóját óvatoltatni, mert az előzők csak e feltétel alatt vállaltak kötelezettséget. Őket tehát más ként kötelezni nem lehet, mert ez esetleg visszás eredményre vezethetne./4/ Természetesen itt nem olyan jogi kötelezettségről van szó, amit az államhatalom kényszerít, hanem olyan kötelezettségről, amelynek teljesítése egy alanyi jog gyakorlásának előfeltétele. /5/

/3/ Nagy Ferenc: A magyar váltójog 328 oldal.

/4/ Plósz :i.m. 39 §. 202 oldal.

/5/ Így Plósz is/i.m. 39 §. 203 oldal./ és Hermann-Otavsky:i.m- 2. oldal.

Az angol-amerikai jog ezzel szöges ellentétben az elháríthatatlan akadályok váltójogi figyelembe vétele mellett foglal állást /6/ s a vis major halasztó hatályát elismeri. Az első hágai konferencián pedig felmerült a vis major felmentő hatályának gondolata is./7/.

2 §. Az 1912:LXIV. tc. által teremtett szabályozás.

A hágai egyezmény és az ennek nyomán keletkezett 1912:LXIV. tc. által teremtett helyzet, mely ma is fenáll, már részletesen ismertettem. Lényege, hogy a lejáratot követő 30 napot meg nem haladó tartamu vis major esetén az akadály megszűntével a visszkeresetnek az 1876:XXVII. tc.ben sza-

/6/ Részletesen: L.Sichermann: Előadás 34.old.
 /7/ L. I. konf. Actes 53 oldal. Carlin sveiczi delegátus felszólalása.

bályozott előfeltételeit haladéktalanul teljesíteni kell. Ha az akadály 30 napnál hosszabb ideig tart, az erőhatalom ténye pótolja a visszkereset előfeltételeiül szolgáló cselekményeket.

3§. Az értesítési kötelezettség, mint a visszkereset előfeltétele.

A visszkereset harmadik előfeltételül szokták említeni az értesítési kötelezettséget. Ez azt jelenti, hogy a bajba jutott váltón szereplő minden váltókötelezett köteles közvetlen előzőjét, vagy ha ennek lakcíme ismeretlen, legközelebbi ismeret lakcímű előzőjét értesíteni a váltó bajbajutásáról és az óvásról.

A mai magyar jog szerint ez az értesítési kötelezettség nem mondható a visszkereset előfeltételének, mert elmulasztása a váltóbirtokos bizonyos kártérítési kötelezettségét alapítja csak

meg nem értesített előzőjével szemben, de nem a visszkereset elvesztését vonja maga után.

Nem így volt ez a régi magyar jogban amely abból indult ki, hogy "azon előzőknek, kik a bemutatónak a váltót visszkereset után biztosították vagy kifizették, saját előzőik ellen kétségtelen keresetük vagyon, innen szükséges, hogy a bemutató az óvást még azok előzőinek is tudokra adta legyen, ki ellen visszkeresetet akar támasztani, különben ugy látszik joggal fogják azok a kielégítést meg tagadni " / Fogarasi: i.m. 214. old. 1 j./

Az 1840 :XV tc. I. rész 138 § . szerint az értesítés az óvás előfeltétele volt. Ma az ugynevezett enyhe értesítés rendszere van érvényben, bár helyesebb lett volna az értesítést - különösen ha a váltó bajbajutását erőhatalom idézte elő - a visszkereset anyagi előfeltételévé emelni, épen a már említett indokoknál fogva. /1/

/1/ Hasonlóan Hermann-Otavszky: i.m- 55. old.

Két vonatkozásban azonban az értesítés ma is anyagi előfeltétele a visszkeresetnek: a látra és a lát után bizonyos időre szóló váltóknál. Ezeknek lejáratát ugyanis a fizetés végetti bemutatás időpontja állapítja meg. Ha az erőhatalom ezt a bemutatást nem engedi, ezt a körülményt az előzőkkel tudatni kell és a váltóra fel kell jegyezni az értesítés elküldésének időpontját. Ez lesz a váltó lejáratáé és a dőltő 30 nap ettől számít. Ha az értesítést a váltóbirtokos nem küldi el, amihez joga van, a váltó nem jár le mindaddig, míg az értesítést el nem küldők, feltéve, hogy benne a bemutatási határidő rövidebbre nincsen szabva.

Ezeknél a váltóknál tehát az értesítés a visszkereset anyagi előfeltétele, mert nélküle visszkereset nincs. Egyébként az értesítést is ép ugyanakadályozhatja az erőhatalom, mint a többi váltócselekményeket, természetesen hasonló következményekkel is a kártérítési kötelezettség tekintetében.

4 §. A késedelmi kamatok kérdése erőhatalom esetén.

A visszkereseti számla egyik tétele a lejáratától számított késedelmi ^{a)} kamat. Felmerül a kérdés, jár-e késedelmi kamat akkor is, ha a váltó az adós hibáján kívül nem fizettetik ki lejáratkor?

Az első hágai konferencia a kérdésre igenlő választ adott. ^{/1/} A régi magyar jog álláspontja tagadó volt. /2/

A késedelmi kamatok kérdése erőhatalom esetére vonatkoztatva törvényben a mai napig nincs rendezve. Elvileg állanak azok a tételek, amelyeket Fischel német kiküldött a II. hágai konferencián kifejtett:

1./ Ha a váltó a vis major megszűntével, tehát legfeljebb a lejáratától számított 30

/1/ Lyon-Caen-Simons jelentése/I.konf. Actes 92.sk.1.
/2/ Fogarasi:i. m. 144 §. 2. 193 oldal.

napon belül fizetés végett be lehet mutatni, a kamatfizetés megegyezés dolga- Ha ez nem sikerül, vég-
sőleg a váltóbirtokos károsodik, de ez kisebb baj,
mintha a kamatok miatt külön visszkereset indulna.

2./ Közvetlen visszkereset esetén a visszkereseti számlában benne foglaltatik a kamat.

3./ Látra és lát után bizonyos idő-
re szóló váltóknál az értesítés keltezése lejáratként
szerepel, tehát a fenti tételeket kell itt megfele-
lően alkalmazni. /3/

Az itt kifejtett tételek jogszerű-
ség és igazságosság szempontjából teljes mértékben
helytállóak.

5.§ A visszkereset előfeltételei külföldiekre nézve.

A visszkereset előfeltételei általá-

/3/ II. konf. Actes 98.j. Ugyanigy Nagy Ferenc : Uj
Váltótörvény 209 oldal és Bozóky:i.m- II: k. 27 §
B./ 2.b/ 489 oldal./

ban egységesen vannak országoként szabályozva, akár bel, akár külföldi váltóról van szó. Kivétel az alól Anglia, ahol csak külföldi váltóra nézve a visszkereset előfeltétele az óvás. /1/

Egyebütt tehát mindegy, hogy a váltór csak belföldiek aláírásai szerepelnek, mint váltóköttelezettekéi, vagy külföldieké is. Külföldiekkel szemben a visszkereset ép akkor és ép olyan előfeltételek mellett áll elő, mint belföldiek ellen, azaz ha az elfogadó nem teljesíti, amire kötelezve lenne/2/.

Ez a kötelezettség pedig a fizetési hely joga szerint szabályozódik./3/

Feállithatjuk tehát az általános

/1/ 1. Kurti: Englands Privat- und Handelsrecht. II. köt. 199. old.

/2/ ... und soviel man sich seitdem mit dem Gegenstande beschäftigt hat, ist dieselbe bisher nicht eigentlich angezweifelt worden./ Salpius:i.m. 8.old./

/3/ Hasonlóan Salpius i.im 14. oldal.

érvényű szabályt: A váltókötelezettek pótlólagos felelősségének és egyetemlegességének elvéből folyik, hogy az előzők akkor is a fizetési hely joga szerint felelnek, ha nem az illető állampolgára. A visszkereset előfeltételei minden váltókötelezetre azonosak. /4/

Ez a kis kitérés különösen a moratorium nemzetközi hatásának elismerése végett volt szükséges.

5 §. Az erőhatalom hatása a váltójogi elévülésre.

Általános magánjogi szabály, hogy a vis major fenállása alatt az elévülés nyugszik s az

/4/ Die ganze Frage, ob ein Wechsel wegen mangelnder oder ungemünder Präsentation oder Protestantnahme präjudiziert ist oder nicht, ist nach dem Rechte des Zahlungsortes zu beurtheilen, und zwar demjenigen, welches zur Zeit der Handlung in Kraft ist./Salpius i.m. 59 oldal./

akadály megszűnése után kezd tovább folyni. A magyar váltójoban jelenleg nem ez a szabály. A váltójogi keresetek nem nyugszanak erőhatalom esetén. Jelenlegi jogunk szerint az erőhatalom hatása a váltójogi elévülés szempontjából közömbös.

A jövő fejlődésének iránya a jelen szigorának enyhítésére törekszik és a váltójogi elévülést a hágai és genfi egyezmények a magánjogi elvek szerint szabályozzák. E szerint erőhatalom esetén, amennyiben ez a kereset megindítására előírt idő végén áll be, az elévülési idő az akadály megszűnéséig meghosszabbodik.

Az 1912:LXIV. tc.-et még a legtágabb értelemben sem lehet a váltójogi elévülésre alkalmazni, mert az e törvénycikkben foglalt felfüggesztő hatás még elképzelhető az elévülésre vonatkoztatva, de a felmentő hatás már nem. Az erőhatalom nem pótolja és nem pótolhatja soha a keresetindítást. Ha az 1912:LXIV. tc. az angol-amerika rendszer alap-

ján állana, az elévülés váltójogi hatását is a legnagyobb könnyedséggel és elvi tisztaságban szabályozná.

VI AZ ERŐHATALOM VÁLTOJOGI HATÁSA AZ ADÓSI OLDALT

TEKINTVE

Eddig az erőhatalomnak a váltóhitelező magatartására, jogaira és kötelezettségeire gyakorolt hatását vizsgáltuk./1/

Elképzelhető azonban, hogy az erőhatalom, nem a váltóhitelezőt akadályozza jogai gyakorlásában, a váltócelekmények elvégzésében, hanem az adóst a teljesítésben. Az erőhatalmat a már ismer-

/1/ Az erőhatalom hatás át a hitelezői oldalra, melyet adósi oldalnak is felfoghatunk, ha a váltócelekményeket a hitelezőnek adósával szemben fenálló kötelezettségeinek fognánk fel.

tetett értelemben véve, ez akkor fordulhat elő, ha a váltó telepítve van, s a fizetési helyen a váltócselekmények elvégezhetőek, mert itt nincs erőhatalom, az adós azonban erőhatalom által akadályoztatván nem tud kellő időben teljesíteni./2/

A váltójog erre sehol sem foglal magában intézkedést, hazánkban sem./3/ Jelenlegi jogunk szerint a helyzet az, hogy a váltóhitelező ebben az esetben is kénytelen visszkereseti jogainak megóvása céljából az előírt váltócselekményeket elvégezni.

Ez kétségtelenül szükséges egyfelől a váltóforgalom biztonsága szempontjából, de másfelől túl szigorú is a vétlen és esetleg az erőhatalom által súlyosan érintett váltóadossal szemben, mert

/2/ Pl. az adós lakóhelyén árvíz van, az adós lakóhelye és a fizetés helye között a közlekedés megszakad stb...

/3/ A kérdést felveti Lahman és Hollitscher, de nem oldja meg./1. i.m. 219 § 3.f./

a költségeket szaporítja.

Szerény felfogásom szerint megvalósítható lenne egy olyan megoldás, amely mindkét félre egyformán háritaná az erőhatalom következményeit. Természetesen ez az elgondolás is az angol-amerikai rendszer alapján áll. E szerint a váltóhitelező az előírt váltócselekményeket a szabályos időben köteles elvégezni, ha visszkereseti jogait meg akarja óvni. További lépéseket azonban az erőhatalom megszűnéséig nem tehet, mert az adós eddig az időpontig nem esik késedelembe. Ha az adós már most az akadály megszűnte után azonnal teljesít, az óvási költségek felét viseli csak, fele a váltóhitelezőt terheli. Ez a méltányosságnak is megfelel. Ha azonban az adós az akadály megszűnte után azonnal nem teljesít, a váltó rendes után meg visszafelé s a visszkereseti számla sem mutat semmi módosulást.

BEFEJEZÉS. NÉHÁNY SZÓ A KÉRDÉS NEMZETKÖZILEG EGYSÉ-
GES RENDEZÉSÉRŐL.

Wieland azt mondja, ha valahol¹ úgy a váltójogban van szükség nemzetközileg egységes jogra, mert ezt megköveteli a váltóforgalom biztonsága. Ez a tétel még fokozottabban áll az erőhatalom váltójogi hatásának szabályozására. Ez a kérdés különösen országos csapások, nemzetközi bonyodalmak esetén nagy jelentőségű. Ilyen eseteknél elkerülhetetlen, hogy a váltóforgalom, mely nem ismer országhatárokat meg ne zökkenjen. Ez a zökkenő pedig sokkal nagyobb

/1/ Wenn irgendwo, so liegen für das Wechselrecht die sachlichen Voraussetzungen der Vereinheitlichung vor. Es braucht nur an den nationalen Charakter des Wechsels und die weitgehende Übereinstimmung der geltenden Wechselrechte erinnert zu werden. /Wieland: Die gegenwärtigen Aussichten etc. ZfHR, 1926 158 old./

s esetleg helyrehozhatatlan károkat okoz, ha országonként más és más a jogi szabályozás és a bírói gyakorlat. Erre mutat az 1870/71-es francia német háború kapcsán kiadott francia moratorium nyomán kialakult helyzet, mely a kérdés megoldásának szükségességét felszínre vetette.

Itt egységes jog kell, mert ez jó és a különféle jogokha azok külön, külön tőkészetesek is összeütkezésükben káros eredményeket idéznek elő./2/

A kérdést kiegyezéssel megoldani nem lehet és sem a hágai, sem a genfi tanácskozmányon elfogadott szöveg, mely az 1912:LXIV. tc. által élő jogunk, nem felel meg a célnak. Hibáit, hiányait, s ellenmondásait már kimutattam szerény tudásomhoz mértentén gyakorlat szintén felvetette a hágai egyez-

/2/ .. ein für unsere Frage einheitliches Recht noch wichtiger sei als richtiges Recht und eine Übereinstimmung nur durch ein internationales Abkommen in völlig befriedigender Weise erzielt werden können.
/Wieland: Die Genfer Wechsel- und Scheckrecht abkommen 1930/31. ZfHR. 1933 205 old.

ményt, mert a moratoriumok semmi mást nem jelentenek, mint az egyezmény áthágását, illetve áthuzását. Ezek mind újabb időhatárokat tűznek ki a váltócselekmények elvégzésére az 1912: LXIV. tc.-ben kitűzött határidőkön messze túlmenőleg.

A gyakorlat a moratoriumok formájában már elfogadta az angol-amerikai rendszert, amely az erőhatalom felfüggesztő hatásá alapján áll. Nem lehet kétséges, hogy ez a gyakorlat a törvényes szabályozásban is tükröződni fog. Jogilag ugyan lehet helyesebb a közvetlen visszkereset rendszere, gyakorlatilag azonban nem alkalmazható. Ez a felismerés vezetett a hibás hágai és genfi egyezményekhez, melyek egy lépést jelentenek a gyakorlatilag teljesen megfelelő angol-amerikai rendszerhez.

Az élet ezt a rendszert fogadta el, és az élet irányítja a jogot. Az elmélet nem valósulhat meg, ha akadályokba ütközik s helyet kell adnia a célszerűség diktálta szabályozásnak.

A cél felé vezető lépés lett volna a II. hágai konferencián ajánlott nemzetközi váltójogi bíróság /3/ és a genfi konferencia ama javaslata, hogy az államok váltójogi bíróságainak döntéseit a Nemzetek Szövetségének Főtitkársága után a többi állam bíróságaival közöljék és így az egységes törvény egységes alkalmazását elősegítsék, ha már nemzetközi váltó törvényszéket nem lehet a mai időkben felállítani.

Ezek azonban csak halva született kísérletek, mert az államok fenségjogaikkal nem tartják összeegyeztethetőnek egy bíróságaik felett álló magánjogi bíróság működését. Ha pedig ez is alkalmazhatatlan jogot akarna alkalmazni, eredmény épen nem lenne. Itt csak az angol-amerikai rendszer elvi tisztasága elfogadása segít és az ut arra is vezet.

•-•
/3/ II. konf. Actes 179 sk. 11. és 234. old.
/4/ Genf 467 old.

Harjoitus, jossa joko disorientaationi oireet tai
isomental ei ole järkevää tai, tosin. Riittävä
minimial disorientaationi on tällainen! 4.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR
1964/195